

Кенчизин
шазираре

ТӨЗҮЧЕСЕ ӘХМӘТ ИСХАҢ

ТАТАРСТАН КИТАП НӘШРИЯТЫ

Казан 1959

* * *

Редакторы

Гөлшат Зәйнашева

Тышлык художнигы

В. Карамышев

* * *

ТӨЗҮЧЕДӘН

Гасырлар һәм гасырлар буена изелгән, басылган, таланган һәм хәлсезләндерелгән, ләкин жиңүгә булган өметен бер генә минутка да жуймаган, каршылык көрәшен бер генә минутка да туктатмаган, нәфис моңлы, матур жырлы һәм күпләр өчен тирән серле гүзәл көнчыгыш үзенә азатлыгы өчен соңгы көрәшкә, изге сугышка күтәрелде. Коммунизм кояшының тереклек һәм рух бирүче нурлары астында, гасырлык үсешне еллар эчендә үтүче бөөк Кытай, Корея, Монголия һәм Вьетнам халыклары социализм байрагын көннән-көн югарырак күтәрәләр; Һиндстан, Мисыр, Сүрия һәм Гыйрак халкы колониаль коллык богауларын мәңгегә өзеп ташладылар, хәзерге заман колониализмының мәкерле аулары эчендә интегүче Иран, Төркия һәм Япония халыкларының ыңгырашууы көннән-көн көчәя бара. Тарихи үсеш законнары бөтен көнчыгышның дөньяда бернинди көч тә тукта алмый торган жиңүен хәзерли. Бу бөөк көн — жиңү көне инде ерак таулар артында түгел. Ул тиздән киләчәк һәм барлык көнчыгыш илләре бөтен күкрәгә белән иркен сулыш алачак.

Көнчыгыш шагыйрьләренең гүзәл поэзиясе — жырлары һәм шигырьләре халыкларны гасырлар буена бөөк көрәшкә рухландырып килде, аларның бүгенге поэзиясе шул көрәштә көчле корал булып хезмәт итә.

Кешегә, гүзәл ярга, якты табигатькә, газиз ватанга, турылык һәм дуслыкка, азатлык һәм бәхеткә, гаделлек һәм хакыйкәткә изге мәхәббәт; изү һәм талауга, коллык һәм караңгылыкка, байлык һәм тиранлыкка ялкынлы нәфрәт — көнчыгыш шагыйрьләре жыр һәм шигырьләренең бөтен эчтәлеген тәшкил итә, көрәшкә һәм жиңүгә өнди.

Тышкы көнчыгыш, ягъни Советлар Союзыннан читтәге көнчыгыш илләре поэзиясе моңа кадәр татар теленә бик аз тәржемә ителә иде. Бары тик Иран поэзиясеннән генә кайбер тәржемәләр бар, анда да күбрәк

игътибар мэхэббат лирикасына юнэлдерелгән иде. Кытай, япон халыкларының борынгы поэзиясенәң үрнәкләре дә татар укучылары өчен таныш түгел иде.

Бу жыентыкны төзегәндә, тышкы көнчыгыш илләреннән Кытай, Корея, Япония, Иран һ. б. илләрнен борынгы классик поэзиясеннән дә үрнәкләр кертелде. Жыентыкның күләме чикләнган булу сәбәпле, башка илләрнен бүгенге поэзиясе үрнәкләрен генә алырга туры килде.

Жыентыкка эчке көнчыгыш, ягъни совет көнчыгышы поэзиясенәң кайбер үрнәкләре дә алынды.

«Тажик поэзиясе антологиясе»нә (Дәүләт матур әдәбияты нәшрияты, Мәскәү, 1957 ел) язылган кереш сүздә болай динелә:

«Әдәби телнен гомумилеге, бер үк дәүләт төзелеше чикләрендәге политик һәм экономик багланыш, этник яктан якин кардәшлек һәм күп кенә башка сәбәпләр IX—XV йөзләрдә тажик һәм фарси әдәбиятының бердәмлегенә шарт булдылар. Әдәби телнен шушы гомумилеге, аның киң жәелүе, Урта Азия, Иран, Әзербайжан һәм Төньяк-көнбатыш Һиндстанның якиннан әдәби элементдә булулары шуңа китерде ки, шул чорда бу илләрдә яшәгән халыклар үз әдәбиятларын фарси телендә ижәт иттеләр. Шунлыктан, күп кенә әсәрләр, табиғый буларак, үз халыкларының ижаты булып калуда дәвам итүләре белән бергә, тажикларның һәм фарсыларның гомуми культура мирасын тәшкил иттеләр. IX—XV йөздәге тажик һәм фарси әдәбиятына күз салганда, без нәкъ менә фарси һәм тажик халыкларының культура мирасы булып торган әсәрләргә һәм авторларны алырга омтылабыз».

Шушы нигездән чыгып, бу жыентыкка тажик һәм фарси халыкларының аерылгысыз гомуми культура мирасы булган әсәрләргә һәм авторлары алынды. Шулай итеп, тышкы көнчыгыш поэзиясенәң үрнәкләрен туплаган бу жыентыкка «Иран һәм Тажик поэзиясе» дигән бер гомуми исем астында, борынгы тажик поэзиясенәң дә үрнәкләргә керде.

Көнчыгыш шагыйрьләргә әсәрләреннән төзелгән бу жыентык халыклар арасындагы дуслык жепләрен тагын да ныгыту һәм бөтен дөньяда тынычлык урнаштыру эшендә кечкенә генә булса да бер өлеш булып керер дип ышанабыз.

К Ы Т А Й

БОРЫНГЫ ПОЭЗИЯ

«ЖЫРЛАР КИТАБЫ»ННАН

(Безнең эрадан IX—VIII гасыр элек)

ЧЫГАММЫ КИНДЕР ЙОЛКЫРГА...

Чыгаммы киндер йолкырга кырларга,
Бер көн үтсә, бәгърем, миңа тоела
Үткәндер күк өч ай аерылганга!

Чыгаммы печән жыярга, житеп жәй,
Бер көн көтсәм, бәгърем, миңа тоела
Елның инде өч вакыты үткәндәй!

Чыгаммы мин жыярга кара әрем,
Бер көн күрми торсам, миңа тоела
Юктыр кебек өч ел сине күргәнем!

Я ТОРНАЛАР ОЧА, Я КЫР КАЗЛАРЫ...

Я торналар оча, я кыр казлары,
Тик сызгыра канатлары һавада...
Я кешеләр үтеп китә еракка,
Авыр ләкин юллар комлы сахрада.
Күпме монда мескен толлар, ятимнәр,
Күпме хәсрәт, күпме кайгы аларда!

Я торналар оча, я кыр казлары,
Сазга төшөп, алар оя коралар.
Я йорт сала яшәү өчен кешеләр,
Сузыла мең чакрымнарга коймалар.
Зур һәм авыр хезмәтләре аларның,
Шунда алар ләкин тыныч торалар.

Я торналар оча, я кыр казлары,
Тавышлары шундый моңлы, сагышлы...
«Безнең хезмәт бөек!» — дияр акыллы,
Ишетелсә аларның бу тавышы.
«Горурлыктан килә,— дияр,— бу тавыш»,
Тыңлап торса моны ахмак бер кеше!

ЦИОЙ ЮАНЬ

(Безнең эрадан 340—278 еллар элек)

БАТАН ӨЧЕН ҮЛҮ

(«Тугыз моң» циклынан)

У¹ сөңгесе безнең кулларда,
Өстә — кәркәданныр тиресе.

Бәрелеште фыйтон фыйтонга,
Кул сугышы инде башланды.

Кояш нурын каплай эләннәр,
Ябырыла дошман болыттай.

Уклар оча төрле тарафтан,
Жиңү тели барлык сугышчы.

Бәрәп керде сафка тик дошман,
Уйлай безне сытып ташларга.

Сул яктагы атым егылды,
Яраланды уңга жиккәне.

Батып керде жиргә көпчәкләр,
Булды дүрт ат тышаулангандай.

¹ У — ил исеме.

Алга! Алга!— Қагам барабан
Нефрит таяк белән өзлексез.

Күкнең йөзе кашын жьерды,
Ачуланды шулай Бөек Рух.

Батыр сугышчылар аудылар,
Гәүдәләре ята яланда.

Қабат басмас сафка — ауганнар,
Қире кайтмас инде — киткәннәр.

Алар өчен — ялан караңгы,
Алар өчен — юллар өзелде.

Аерылмады алар кылычтан,
Цинь¹ укларын атып бәрмәде.

Гәүдәләре башсыз калса да,
Газаплану белми рухлары.

Сугышчының бөек намусын
Пычратмады алар — чын ирләр!

Тез чүкмәде алар — горурлар,
Жиңә алмый һичкем аларны.

Аерылса да жаннан тәннәре,
Мәңге үлмәс рухы аларның.

Алар батыр рухлар сафында
Батыр булып йөри һаман да!

¹ Цинь — борынгы Қытайның көнбатышындағы патшалық.

БИЛГЕСЕЗ АВТОР

*(Безнең эрага кадәр III гасыр белән безнең эраның
IV гасыры арасындагы чор)*

САГЫШ ЖЫРЫ

Яшь урынына — агыл, сагыш жыры,
Кайтып булмый — карыйм тик юлга.

Туган ягым! Күрәм кайтуымны
Тик төшлөрдә, талгач йокыга.

Ялгыз башым. Юк аярлык нәрсәм.
Елга аша карыйм. Тик анда

Ни күренсен?.. Мондый сагыш белән
Авыр яшәү салкын дөньяда.

ЦАО ПЕЙ

(187—226 еллар)

ЯНЬ¹ МОҢНАРЫ

Яфрагын койды агачлар,
Салкыннар калтырата.
Әйләнде карга яңгырлар,
Чыклар бәс булып ката.

Киек казлар төркем-төркем
Булып оча көньякка.
Аһлар орып, солдат ирем! —
Уйлым гел сезнең хакта.

Бик күптән вакыт бит инде
Кайтырга туган өйгә.
Озаклыйсыз, бәгърем, шулай
Чит жирдә һаман нигә?

Ялгыз озак яшәрменме,
Саклап буш өебезне?
Кайгырып үтә көннәрем,
Оныта алмый сезне.

Киек казлар оча һаман,
Елгада бозлар ката.

¹ Янь — Кытайның төньягындагы жирнен исеме.

Яшем агып, прексездән,
Жиңнәремне чылата.

Сазымны алсам кулыма,
Чыга хәсрәтле моңнар.
Көчем житми озын жырға,
Жырлым тик кыска жырлар.

Яктыртып салкын түшәкне
Ай нурлары агыла.
Төн озын. Күчә йолдызлар
Гел көнбатыш ягына.

Аерган кебек Каз юлы
Мескен Тукучы кызны
Көтүчедән¹, аерып шулай
Газаплым кайгы безне.

¹ Борынгы легендалар буенча, күкнең ачулануы сәбәпле йолдызларга әверелгән һәм бер-берсеннән Каз юлы белән аерып куелган йолдызлар исеме. Биредә аларның йолдыз буларак гел бер тарафка гына хәрәкәт итүләре һәм шунлыктан беркайчан да очраша алмаулары күздә тотыла.

ЦЗО ЯНЬ-НЯНЬ

(1950 нче еллар)

ПОХОДКА

Чик буендагы жирләрдә
Халыкка тормыш авыр.
Походка китеп торалар
Монда өч-дүрт айга бер.

Киткән иде Дуньхуанга
Күптән түгел өч улы.
Тагын жибәрә икесең
Лунсига ул бу юлы.

Китте шулай нәкъ биш улы
Сугышырга бер сафта,
Қалдырып йөкле биш килең
Уракка төшәр чакта.

ВАН ВЭЙ

(701—761)

ЯНГЫРДАН СОҢ ЯЛАНДА

Көн аязды тагын. Күз алдымда
Ачылдылар тагын киң кырлар.
Кая бакма — тузан һәм пычракны
Юып киткән жәйге яңгырлар.

Го йортының күрәм капкасын мин
Ерактагы кичү янында.
Авыллар бар энә су буенда.
Яшелләнә печән болында.

Елга ага кырда, бормаланып,
Чиккән бизәк төсле ялкыннан.
Ерак таулар, куе зәңгәр булып,
Калкып чыкты үрләр артыннан.

Очратмассың ялкау һәм эшсезне
Урак өсте житкәч син монда:
Егетләр дә, хәтта чал картлар да —
Бар да эшли, тырышып, кырында.

ЛИ БО

(701—762)

**ЛУШАНЬ ТАУЛАРЫНДАГЫ ШАРЛАВЫККА
КАРАП ТОРАМ**

Шәфәкь яна
Посып күгелжем офыкка.

Карап торам
Таудан аккан шарлавыкка.

Ул биектән,
Ага урман арасыннан —

Нәкь Каз юлы
Күктән жиргә агасыман.

**ГОМЕРНЕҢ КЫСКАЛЫГЫ ТУРЫНДА
ШИГЫРЬЛӘР**

Көн тиз үтә —
Кыска нәрсә ул, билгеле,
Ә соң гасыр —
Тиз үтүдә шуннан кимме?

Кайчан булган
Күкнең мондый чиксезлеге? —

Үткән инде
Йөз мең калыпа¹ аннан бирле.

Толымнары
Фея² ның да булган ап-ак,

Эз калдырган
Шулай анда заман бәсе.

Катып калган
Күк Хужасы — Кыз³ га карап —

Миллион еллар
Яңрый шуның каһкаһәсе⁴.

Аждаһаның
Алтысын да тотып алып,

¹ *Калыпа* — һиндләрнең гаять зур чорны эченә алган вакыт үлчәве.

² *Фея* — биредә дингезнең өч тапкыр инде тут ағачлары үсә торган кырга әйләнгәнән күрәп торган, гаять озын гомерле Магу исемле тылсымлы кыз турында сүз бара.

³ Яшма ташыннан ясалган һәм Сиванму исемле хатын аллага хезмәт итүче кызы күрәп, шаркылдап көлгән һәм тавышы шушы көнгә кадәр күк күкрәве булып яңгырый торган Күк Хужасы — Даос алласы турында сүз бара.

⁴ *Каһкаһә* — шаркылдап көлү.

Эх, куярга
Бэйлэп Фусан агачына ¹,

Аннан Күкнең
Чүмеченә хәмер салып,

Эчертергә,
Егылганчы, һәркайсына ².

Телисеңме
Атаклы һәм бай булырга?

Юк! Телим мин
Тик вакытны туктатырга!

ТӨНЛӘ КОЗГЫН КЫЧҚЫРА

Каркылдады козгың
Агачның башында,

Кунар урын эзләп
Ботак арасында.

¹ *Фусан агачы* — гүяки көнчыгыштагы ерак дингездә үсә торган агач. Легендага караганда, кояш шул агачтан чыга, имеш.

² *Күк чүмече* — Жидегән йолдыз.

Эчертергә, егылганчы, һәркайсына — шагыйрь биредә кояшның фаэтонына жигелгән Алты Аждаһаны егылганчы исертеп, кояшны йөртә алмаслык хәлгә китерүне, ягъни вакытның барышын туктатуны күздә тотта.

Иелде тол хатын,
Станогы — алда.

Төтендәй агыла
Зәңгәр ефәк анда.

Авыр сулап куя,
Қарап караңгыга:

Үтә бу төн, димәк,
Тагын ялгыз гына.

ДУ ФУ

(712—770)

**ХИСЛӘРЕМНЕ ӘИТЕП БИРӘ ТОРГАН
ИКЕ ШИГЫРЬ**

I

Мин атымнан төшәм
Сугыш булган кырда.

Тирә-ягым буп-буш,
Бар жир тып-тын монда.

Исеп куя кайчак
Көзге җилләр генә,

Саргайган яфраклар
Қыштырдап селкенә.

Тик сөякләр ята
Биредә агарып.

Чормавыклар үскән,
Аларга уралып.

Уйлый да карт башым,
Уяна шикләрем:

Кирәкме илләргә
Киңәйтү чикләрен?

Кайчак жиңә читләр,
Кайчак без — читләрне.

Чиктәгеләр белми
Ял нәрсә икәнне.

Булса иде бездә
Лянь Пу¹ күк генерал,

Ешрак күрер иде
Безнең гаскәрләр ял.

II

Көзнең ахырлары.
Күтәреләм тауга.

Карыйм көньягына,
Ерак-еракларга:

Жирле халык безгә
Ярдәм итте кебек.

Яшьләр һәм көчлеләр
Беткән ләкин үлеп.

Тын каберләр төсле
Торалар буш йортлар.

¹ Лянь Пу — «Көрәшүче патшалыклар» чорында Чжао кенәзлегендә яшәгән һәм Янь кенәзлеген жиңүе белән дан казанган генерал.

Моңсу гына ага
Өстендә болытлар.

Хатын һәм балалар
Баралар юлларда...

Бетәр соң сугышлар
Кайчан бу дөньяда!

Жиңселдек сугышта
Без Ечэн янында —

Яталар үлекләр
Тау-тау булып анда.

Бүләкләнде, хәер,
Безнең генераллар —

Ил турында ләкин
Гамь чикми бит алар.

— * * *

*(«Хисләремне әйтеп бирә торган өч шигырь» исемле
әсәреннән)*

Юлбарыс куркыныч
Көчлеләр өчен дә,—

Шулай да беркөнне
Ауга барып керә.

Тик бәйләнеп калгач
Шул ауның эчендә,

Куркытмакчы булып
Юкка ул үкерә.

Жансыз тире булып
Ятар ул идәндә,

Тонып калган күзләр
Елтырамас инде.

Мондый хәлләр була
Кешеләр белән дә:

Һәм тираннар моны
Истә тотсын иде!

АЛАЧЫГЫМНЫҢ КАМЫШ ТҮБӘСЕН КӨЗГЕ ЖИЛНЕҢ НИЧЕК КУБАРУЫ ТУРЫНДА ШИГЫРЬЛӘР

Көзгә жил исә
Котырып һаман,

Юлбасарларча
Эшләп үз эшен:

Кубарып атты
Бамбуктан салган

Алачыгымның
Камыш түбәсен.

Шул камышларның
Ята бөрәвы

Елга артында,
Жирдә таралып.

Ә бер өлеше,
Очып югары,

Агач башына
Қалган уралып.

Қалганы ята
Читән артында,

Төтен шикелле
Юк булды түбәм.

Күрше малайлар,
Мыскыллап шунда,

Көләләр минем
Көчсезлегемнән.

Һәм көпә-көндөз,
Караклар кебек,

Қамышларымның
Нибарын жыеп,

Югалалар да
Урманга кереп,

Уйлылар шуны
Батырлык диеп.

Ул юньсезләргә
Инде кычкырмыйм:

Чатнады ирен,
Қипте авызым.

Таянып тағын
Таягыма мин,

Тәрәз янында
Торам ялгызым.

Менә жыл тынды,
Бетереп эшен,

Каралды болыт
Кара тушь төсле.

Қаплап алды ул
Бөтен күк йөзен,

Күзләр чак күрә —
Қараңғы төште.

Юрган астына
Яттым мин кереп,

Тик карт гәүдәмне
Елытмый юрган:

Йоклаган чакта
Зыр-зыр әйләнеп,

Малаем аны
Күптән туздырган.

Шауламый яңгыр
Еракта гына,

Ул инде коя
Юрган өстенә.

Киндер сүсләре
Кебек агыла,

Юк бит туктарга
Уе һич кенә.

Сугышлар алган
Көчне ансыз да,

Йоклый алмау да
Йончыта төнне.

Сырхау килеш мин
Яңгыр астында

Үткәерермен соң
Ничек бу төнне?

Эх, салсаң иде
Шундый йорт жирдә,

Тоташ һәм бик зур
Түбә астында,

Миллионлап бүлмә
Булып эчендә,

Торсыннар иде
Ярлылар шунда.

Жил һәм яңгырдан
Курыкмый торган

Тау шикелле ул
Булсын иде нык.

Кичкәнче әгәр
Шушы дөнъядан

Күралсам өндә
Менә шундый йорт,—

Сүз әйтмәс идем
Өшеп үлсәм дә,

Үз алачыгым
Жимерелсә дә!

ИКМӘК ҺӘМ ЕФӘК КОРТЛАРЫ ТУРЫНДА ЖЫР

Безнең илдәге
Шәһәрләр саны

Һич ким түгелдер
Инде ун меңнән.

Коралланмаган
Сугышчыларны

Қайсында шуның
Табарсыз икән?

Әх, шул коралның
Жыеп барысын,

Эретсәң иде
Тыныч коралга,—

Ташландык жирнен
Һәрбер карышын

Калдырмый бер дә
Сөрөп чыгарга!

Игенче икмәк
Үстерсен иде

Һәм ефәк корты
Үрчетсен иде.

Ил сөйгән кеше
Хәзерге кебек

Агызмас иде
Күзеннән яшен,

Ирләр тагын да
Қырларда йөрөп,

Башкарыр иде
Үзенең эшен;

Ә хатын-кызлар
Тагын жыр жырлап

Утырыр иде
Ефәк жеп чорнап!

БО ЦЗЮЙ-И

(772—846)

**ТАЙХАН ЮЛЫ БУЙЛАП БЕРЕНЧЕ ТАПКЫР
БАРАМ**

Салкын күктә кояш йөзә.
Нуры тонык.

Тайхан тавы
Башын тыккан күк томанга.

Мин ишетә идем
Бу юл бик хәтәр, дип,

Шул юл буйлап
Ялгыз барам бүген үзем.

Тау битләре бозлы —
Тая ат тоягы.

Менү авыр аңа
Борма сукмаклардан.

Чагыштырсаң
Текә тормыш юлы белән,

Бу юл ләкин тигезрәктер.
Уч төбеннән!

ТЕКТЕРДЕМ МИН ЖЫЛЫ ХАЛАТ

Яңа яуган кар күк
Гуэй киндере.

У¹ мамыгы
Болыттан да йомшаграк.

Киндер калын.
Мамыгын да мул салган.

Шундый жылы
Минем яңа халатым!

Иртән кисәм,
Утырам мин кичкәчә.

Таңга кадәр тыныч йоклыйм,
Ябынсам.

Оныттым мин
Кышкы салкын көннәрне:

Гәүдәм һаман
Тоя язның жылысын.

Тик бер төнне
Бер уй мине куркытты.

Тордым да мин,
Артык йоклай алмадым.

¹ У — ил исеме.

Уйламыйча
Башкаларның бәхетен,

Үзен генә кайгыртырмы
Чын ирләр?

Тексәң иде
Ун мең лилек¹ бер халат,

Дөньядагы
Барлык кеше киярлек.

Жылынырлар иде бар да
Минем күк,

Бер ярлы да
Туңмас иде жиһанда!

¹ *Ли* — озынлык үлчәве, 576 метр.

ЮАНЬ ЧЖЭНЬ

(779—831)

ХАТЫНЫМНЫҢ ҮЛЕМЕНӨ

Син хөрмәтле гаиләдә
Үстең үзең,

Сөя иде әткәң-әнкәң
Төпчек кызын.

Тик кияүгә чыккач,
Эшең китте кире —

Сайладың син Цянь-лоу² кебек
Ярлы ирне.

Кимсенмәдең,
Киёмсез, дип, миңем ирем,

Сандыгыңнан
Миңа киём алып бирдең.

Мин теләсәм хәмер,
Елап аһ ормадың,

² Цянь-лоу — Конфуци заманында яшәгән галим. Аның исеме ярлы, ләкин намуслы һәм принциплы кеше-не характерлый.

Чәчтән актык инәңне¹ син
Тартып алдың.

Ашый идек
Һәр көнне тик кыргый үлән,

Зарланмадың,
Риза идең шул аш белән.

Кулларыңда
Гел коелган яфрак иде,

Шуны жыеп,
Елыттың син безнең өйне.

Йөз меңнән дә артык хәзер
Акчам да бар,

Син булмагач, нигә ләкин
Миңа алар?

¹ Чәчкә кадый торган кыйммәтле инә, шпилька ту-
рында сүз бара.

ЛИ ШЭНЬ

(?—846)

ИГЕНЧЕ ТУРЫНДА ХЭСРӨТЛЭНЭМ

I

Язын жиргә күмеп куя
Ул бер орлык.

Бүлэк итә жир мең орлык
Көзен аңа.

Дүрт диңгезле¹ бу илдә юк
Буш яткан кыр,
Ә ач үлем
Кыра һаман игенчене.

II

Сугарылган бу кыр
Аның тире белән,

Иркәли ул һәр башакны
Эссе көндә.
Белмисең син —
Авыр хезмәт газабы бар

Алдындагы
Азыкның һәр бөртегендә.

¹ Дүрт диңгезле ил — Кытай.

ДУ СЮНЬ-ХЭ

(846—904)

ЕРАК АВЫЛДА ЯШӘҮЧЕ ТОЛ ХАТЫН

Кайтмый калды ире сугыштан,
Ялгыз яши алачыкта хәзер.
Толымнары көйгән кояштан,
Киенгәне аның — тупас киндер.

Ефәк игү күптән ташланган,
Ә түләүне һаман да салалар,
Жирен чүп үләне каплаган,
Ә налогны һаман да алалар.

Ашаганы — тамыр шулпасы,
Башка берәү кабып та карамас.
Ул тауларга барып бер башы,
Куак кисә, жыя коры агач.

Юк дөнъяда шундый авыллар,
Шундый таулар, шундый аулак жирләр,—
Кайда аңа түләү салмыйлар,
Кайда аннан налог түләтмиләр!

ОУЯН СЮ

(1001—1060)

ТӨНГЕ ЖЫР

Калмый ай түгәрәгеннән,
Ашыгып чаба болыт.
Йөгерәләр күлэгәләр
Минем ишек төбемдә.

Якты нуры төшә айның
Һәркемгә тигез булып,
Каян туа соң бу сагыш
Тик минем йөрәгемдә?

МЭЙ ЯО-ЧЭНЬ

(1002—1060)

ЧҮЛМӘК ТҮБӘ ЯСАУЧЫ

Күпме чүлмәк түбә ясаган
Ул үзенең озын гомерендә!
Үз түбәсе ләкин искергән,
Су үткәрә яңгыр койганда.

Бай кешеләр юеш балчыкка
Бармакларын тиерми бер дә,
Ә бит чүлмәк түбә астында
Яши алар безнең дөньяда!

ЯО СУЙ

(1239—1314)

ЮЛ КИЕМЕ ЖИБӘРҮ

Киём жибәрсәм иремә,
Куркам — озак торыр, дим.

Жибәрмәсәм әгәр киём,
Ана суык булыр, дим.

Жибәримме, юкмы, диеп,
Көннәр буге баш ватам.

Икеләнәп шулай һаман
Тынычлыгым югалтам.

СЮЙ ЦЗАЙ-СЫ

(1300 нче еллар)

ЯЗГЫ ХИСЛӘР

Сиздердек без гыйшыкыбызны, каш сикертеп,
Сизде башта әнкәй генә аны.
Мәгълүм иттек, күзебездән дәртләр сирпеп,
Барлык күршеләргә аннан ары.
Шуннан чит кешеләр, телдән-телгә йөртеп,
Тараттылар илгә безнең данны.
Аердылар шунда безне, нәүмиз итеп,
Син дә гаепле бит моңа, минем кебек,
Гаеп миндә генә түгел бары!

ФЫН МЭН-ЛУН

(1576—1646)

ХАТ ЖИБЭРҮ

Бер-бер артлы жибэрәсең миңа хат,
Тасвирлана анда хэтта табигать,
Була ләкин юатырлык нәрсә аз.
Бәгърем, мең хат жибәрсәң дә син көн дә,
Табар алар сизгер жавап күңелдә,
Буш сүз кебек алар мине туйдырмас.

Хатлар, хатлар! Қирәкле сүз аз сездә.
Сез буш нәрсә! Яшәү авыр тик сезсез.
Сез нигәдер килми калган көннәрдә
Ага башлый күздән яшьләр ирексез.

ЦЯНЬ БИН-ДЭН

(1612—1693)

КЫРДАГЫ КУПЛЕТЛАР

Язын — я кояш, я жылле яңгыр.
Кичә юган сәләмәләр кипми.
Тунган тән нәрсәдән жылы алыр?
Сырмам тузган — ул да тезгә житми.

Хатын, туңасындыр, дип борчылып,
Бирә хәмернең иң кыйммәтлесен.
Сал да бер касә, калганын оныт.
Кереш эшкә, чөнки кәтми эшен.

Кәтми эшен һәм ул җиңел түгел.
Кушак чишелде — ис китми моңа.
Кул һәм аякка эләкте бүген,
Инде киёмсез дә жылы миңа.

Ялкау бай аңламас бервакыт та:
Жылы бирми төлке дә, янут та!

ЮЙ ХУАН-ХО

(1700 нче еллар)

ТАЛ МАМЫГЫ

Ява юл киemenə
Тал мамыгы, охшап карга.

Моңаеп, бер жайдаклы
Кайтыр юлын уйлап бара.

Күптәнме соң Цюйчжунына
Сабуллашып караганга?

Тал мамыгы хәзер менə
Хәтерләтте шуны аңа.

ЯҢА ПОЭЗИЯ

МАО ЦЗЕ-ДУН

(1893)

ЦЗИНГАНШАНЬ¹

Тау итәгендә — күренә байраklar.
Күкри барабан тауда һәрьяклап.
Урады безне дошман божрасы.
Атакаларның жиндек без барысын.
Ныгытма кордык, яудырдык ут без,
Бөек стена ташыдай нык без.
Хуаньян буйлап ялкын сибелә,
Без хәбәр алдык: дошман чигенә.

¹ Цзинганшань — Көнъяк Кытайның Хунань һәм Цзянси провинцияләре арасында таулы район. 1927—1928 елларда Мао Цзе-дун һәм Чжу Дэ житәкләгән революцион-отрядлар шушында тупланалар. Легендар Кытай Кызыл гаскәренен беренче берләшмәләре шул тауларда төзелә һәм азат ителгән районда иң беренче буларак Совет власте шунда игълан ителә.

ХУЭЙЧАН¹

Якты балкып тиздән алсу таңнар атыр.
Иртә чыктык походка дип кемнәр әйтер?
Таулы юлда армый-талмый атладык без.
Иксез-чиксез жиребезне мактадык без.
Хуэйчаннан башлап тагын таулар китә —
Алар Шэрык дингезенә барып житә.
Күзләр карый Гуандунның көньягына,
Матур балку һәм муллык ул шунда була.

ДАБОДИ²

Кызыл, яшел, зәңгәр, сары,
Бар карасы һәм бар алы...
Кулда ефәк — төрле төстә.
Кемнәр бии икән өстә?
Хәтәр яңгыр инде үтте,
Кичке нурлар жирне үпте,
Бер-бер артлы күккә калкып,
Текә таулар күренә балкып.
Күптән инде, күптән инде
Моннан сугыш үткән иде,
Стенага төшсә күзең —
Күрер снарядлар эзен.
Ә хәзер тау — шау чәчәктә,
Сулыш ала рәхәтләнеп.
Күр син, нурлар яуган чакта
Нинди матур чәчәкләре!

¹ Хуэйчан — Цзянси провинциясенең көньягындагы шәһәр.

² Дабоди — географик урын исеме.

ХУАНЬСИША ¹

1950 елда Беренче Октябрь еллыгын бәйрәм иткән көнне театрда спектакль вакытында Лю Я-цзы әфәнде «Хуаньсиша» стилиндә бер шигырь язды. Мин аңа шул ук рифмаларга язылган шигырь белән җавап бирдем.

Илем өстен кара төннәр каплап торды.
Жиребезне шайтан өере таптап йөрде.
Туган халкым телсез иде, чукрак иде,
Аерымлыктан сызланып һәм сыкрап йөрде.

Таң әтәче хәбәр итте инде менә:
Илебезгә якты көннәр килде менә.
Далалардан, яр буеннан һәм урманнан
Бердәм халык бу бәйрәмгә килде менә.

Булганы юк иде, шагыйрь, әле һич тә
Матур җырлар аксын өчен мондый чишмә!

ЯҢА ЕЛ

Нинхуа, Цинлю, Гуйхуа ².
Тап-тар юл, юеш мүк, карурман, үлән.
Без кая барабыз бу тар юл белән?
Без бүген Уи ³ тавына барабыз.

¹ *Хуаньсиша* — легендаларда сөйләнгән елга исеме Кытай гүзәле Си Ши, имештер, шунда кер юган.

² *Нинхуа, Цинлю, Гуйхуа* — Фуцзянь провинциясенең көнбатышында Кытай кызыл гаскәре хәрәкәт иткән өязләр.

³ *Уи* — Фуцзянь һәм Цзянси провинцияләре чигендәге таулар.

Ул тауда, энэ күрөң, карагыз:
Кызыл флаглар янып торалар —
Учаклар белән гүя бер алар.

СУДА ЙӨЗҮ

Күптән түгел Чаншадан су алган идем,
Ә Учанда ашка балык салган идем.
Күптән түгел Янцзы аша йөзөп чыктым —
Еракларга аккан суны гизеп чыктым.
Баш өстөмдә күрәм хәзер Хубэй күген.
Жилләр исә һәм дулкыннар күбәү бүген.
Ләкин һич тә күңел тартмый коры жиргә,
Кызыктырмый тын бакчада йөрү бер дә...
Конфуций бит әйткән шундый уйга килеп:
Бөтен нәрсә мәңге ага, елга кебек.

*

* *

Унга-сулга мачта чайкала.
Ташбака-тау, Елан-тау кала.
Мәһабәт һәм хәрәкәтсез ике зур тау
Шундый күренеш күзалларга булды сылтау:
Көнъяк белән Төнъякларны тоташтырып,
Матур итеп күпер салып куярбыз без.
Кин Янцзы бушка акмас су таштырып,
Буа корып ул агымны буарбыз без.
Хәтәр яңгыр коймас ушань болытлары —
Сулар ятыр тауда күлләр булып бары.
Һәм таң калыр таулар алласы:
Дөнъяның бит туды яңасы!

ИНЬ ФУ

(1909—1931)

ЭНТУЗИАЗМ КИЛДЕ

Килде менә, миңа килде ул.
Күкрәгемә тулды инде нур —
Анда якты, утлы таң атты.
Яшьлек кыю, рухым канатлы.
Жан-тән белән сусап, ачыгып
Мин көрәштә атлыйм ашыгып!

Килде менә, миңа килде ул.
Яз каршылайым — балкый инде нур.
Зур эш эшлим көндөз һәр көн мин,
Кичен — уйлап туган халкымны
Тибә йөрәк. Эшкә эзер ул,
Һичнәрсәдән курыкмый хәзер ул!

ЯЛГЫЗ ТӘРӘЗӘ

Нур үтми, тәрәзә тонык,
Яктылыкны күреп булмый.
Караңгы, ямансу, тынлык...
Кайдадыр флейта уйный.

Ялгызак ай йөзә күктә
Болытларга чумып-чумып.
Бик ерактан килеп житә
Мотор танышы тынып-тынып.

Авыр уйлар һәм сагышлар
Йөрәгемне минем тырный.
Эчпошыргыч бер тавыш бар —
Өемдә чикерткә жырлый.

Көзнең үзе кебек жыр ул:
Кызганыч, боек, бертөрле.
Гүяки кабатлайдыр ул
Нәкъ минем моңсу фикерне!

Әйтә ул: кайнамай каның,
Янудан син туктадың, ди,
Жәрәхәтле инде жаның,
Инде арып йокладың, ди.

Үткән көннәр талпынуы
Хәзер сіндә юк инде, ди,
Сүнде дәртнен якты нуры,
Йөрәгендә ул сүнде, ди....

Юк ла, юк, юк! Армам-талмам,
Кабыныр минем яшәү дәртем,
Йөрәгемдә дөрләр һаман
Тормышка зур мәхәббәтем.

Жирдә әле караңгы төн,
Уйлар очмый канатланьп.
Өметләнем ләкин көтеп
Көнчыгышта таң атканын!

ФЭН ЧЖИ

(1905)

БЕРЕНЧЕ СОНЕТ

Бик еш күрәм, чыгып буп-буш кырга
Ана белән бала елавын.
Ачы язмыш укыйм мин бу жырда,
Моңын тыңлыйм авыр елларның.

Калтырыймы, ачмы мескен ана?
Ул берәүнең эллә колымы?
Канат ярган карга төсле бала
Зур жәзадан эллә елыймы?

Елый алар гүя шуны белеп:
Тумадык без шатлык күрергә,
Без сагышлы, безнең күңел боек,
Тудык жирдә әрнеп йөрергә.

Алар гүя үткән заманнардан
Бу дөньяга килгән фәкыйрьләр.
Елый алар балкып яналмаган
Якты өметләрен хәтерләп.

КҮМЕР РАЙОНЫ

Тугайлыкта, таулар арасында
Көн-төн аккан шаулы агым бар.
Нәкъ шулай ук көн-төн чаба шунда
Күмер белән тулы вагоннар.

Зур хәзинә яткан тирәнлектә
Бертуктаусыз гүли бораулар.
Алар шаулап бик-бик тирән үтә,
Алар көн-төн эшләп торалар.

Су янында, иркен яр буенда
Кояшлы һәм матур кала бар.
Шатлык та күп анда һәм уен да —
Гөрли картлар, жырлый балалар.

Ишетелми өстә борау тавышы,
Гүләү килми, күмә жыр аны...
Менә дигән таза һәм сау кеше
Үз йөрәген уйлап торамы!

Июль, 1956.

ПУ ФЭН

(1911—1943)

КӨРӘШЧЕ ЖЫРЫ

Бел, дустым, пуля эләксә,
Егылсам бервакыт мин:
Үләрмен бары Көнъякка
Йөзем белән ятып мин.

Шул якта тавым, үзәнем,
Чал әнкәм һәм өем бар,
Тауларның матур бизәген
Чагылдырган күлем бар.

Шунда жәелә туган якның
Кырлары һәм бакчасы.
Бар да жәннәт! диеп әйтмим,
Ләкин якын барчасы.

Әткәм шунда кан-яшь койды,
Ул як афәтсез тормый,
Кешеләр анда кеше суйды...
Шул минем жанны тырный.

Мин, үтәп халкым кушканны,
Қиң иңен кичеп илнең,
Жинәргә яуда дошманны
Шушы чикләргә килдем.

Илне азат итеп йөрим
Хакыйкаты белән бергә.
Хакыйкаты ул кыю йөри
Якты нур сибеп жиргә.

Әйе, зур жиңу балкышы
Кабыныр минем илдә,
Яктырыр жирнең һәр төше
Сибелгәч нурлар жиргә.

Бу көрәштә без беләбез:
Хаклык күге — болытсыз.
Тик шуның өчен үләрбез
Олы жанлы булып без.

Бу яуда дошман үземне
Үтерсә әгәр атып,
Үләрмен бары йөземне
Көнъякка борып ятып.

Тоярмын соңгы сулышта:
Исәр туган як жиле.
Әйтермен: жиңик сугышта,
Яшәсен Кытай иле!

КЭ ЧЖУН-ПИН

(1902)

ВАН ЧЖЭН ТУРЫНДА УЙЛЫЙМ

Лунымыньны узганда тар юлдан,
Уйлыйм мин тонык ай нурында,
Уйлыйм мин элек бер эшче булган
Зур бер генерал турында.

Зур гаскэр житэкли сугышта
Дошманны жиңэргэ диеп ул.
Ул эшче булган. Э бөөк бу эштэ
Лунымыньны казып чыккан Юйдан бөөк ул.

Январь, 1949.

ВЯНЬ ЧЖИ-ЛИНЬ

(1910)

ТӨНЬЯК-КӨНБАТЫШ ИГЕНЧЕЛӘРЕ

Караңгы төн дәншәтләрен онытып,
Кояш белән очрашасыз тауда сез.
Китмәннәрне винтовкадай нык тотып,
Ярышасыз уңыш өчен яуда сез.

Язгы танда тели таулар түбәсе.
Яшелләнеп, бизәкләнеп калырга.
Иген уңсын өчен, сез тир түгәсез,
Жирдән кирәк яхшы уңыш алырга.

Яңгыр коя, кайнар кояш кыздыра...
Һич куркытмый ләкин сезне кыр эше.
Табигатьне үзгәртәсез сез генә,
Матур булсын кырлар диеп тырышып.

Китмән авыр. Қызганмыйсыз көчне сез.
Зур тормышка сез арт белән тормыйсыз.
Туасына нык ышанып эшлисез,
Гүзәл таңы безнең якты чорның сез.

1939

ТЯНЬ ЦЗЯНЬ

(1916)

ЭГЭР БЕЗ БАРМАСАК СУГЫШКА...

Эгэр без бармасак сугышка,
Азатлык юк безгә тормышта!

Асарга, кисэргә килмешәк киләчәк,
Үтереп безне ул: «Болар — кол!» диячәк.

1938

БАШ ИМӘҮЧЕЛӘР

Дошман сорый: Әйт син барын, ди,
Синең корал, синең дарың, ди,
Кайда тора, кайда яшерден?
Мин дошманга әйтәм — яшермим:
Табалмассыз, этләр, эзләгез,
Күрсәтмәбез аны сезгә без.
Яшерелгән алар еракка —
Коралым һәм дарым йөрәктә!

1943

АТ ЙӨРТҮЧЕГӘ

Бу атларга тук бөртеҥ сал,
Һич кызганма — күп бөртеҥ сал,
Бу атлар зур юл уза.
Син шуны тиеш аңларга:
Син дә мин түгел, аларга
Безнең туган ил хужа!

1943

САККА БАС

Илеңне сакларга бас син —
Көрәшче сафларга бас син!
Дошман курыксын күкрәвеңнән.
Йөрәгеңне йолкы күкрәгеңнән.
Мин дә йолкыйм, ул да йолкыр,
Без — легион. Дошман куркыр.
Янәшә куеп
 йөрәкне йөрәккә,
Корыч стена
 сузыйк еракка.

1944

БАШМАКЛАР

Хатын янына кайт та бүген
Аңлат син болай дип, йөрәк:
Солдатка сугышта, диген,
Аяк киеме ул бик кырәк.

Яхшы итеп, нык итеп ул
Тексен башмак һәм итек ул.
Яхшы башмак киярбез без,
Дошманны тиз куарбыз без,
Тау-ташларны ишәрбез без,
Жирне азат итәрбез без!

КҮРӘЗӘЛЕК ИТҮ

Булачакны күрәзәлек итмим мин,
Багучыдан һич тә хак сүз көтмим мин.
Иң-иң төгәл гороскопын шагыйрьнең —
Қақшамаслык ышанычны кадерлим.

Әгәр безнең бу гасырда тугансың икән,
Син дә — бик бәхетле булгансың!

Яңа дөнья китерәбез жиргә без,
Шуны яулап яуда йөрдөк бергә без,
Кызыл байрак булып балкып туды ул,
Қара төннәр шомын жирдән куды ул.

Иске дөнья, кер син гүргә, бет! диеп,
Қаршылайым яңасын: түргә үт! диеп.
Яңа дөнья, котлайым синең нурыңны мин,
Сиңа бирәм кол булмаган жырымны мин.

Йөрәгемнең көрәш өчен яна хисе.
Мин ирекле, азат кеше, яңа кеше.
Синең өчен тормышым һәм жырым балкыр,
Зур ғаиләм — минем бөек туган халкым.

ВАН Я-ПИН

(1906)

❖

* *

Кулларыңа каләм алдың син, язучы...
Исеме дә, жисеме дә — корал аның!
Һичкайчан да булалмыйсың син багучы,
Синең каләм бушны сөйләп тора алмый.

Ул булдыксыз рәссамлеккә түзә алмый,
Буяуларны сала алмый төссез итеп,
Кирәксезгә купшы чәчәк сыза алмый
Шапырынулы, алдаучан һәм хиссез итеп.

Ул сүз төзә намуслы, саф, көчле булып,
Ярата ул саран гына мактауларны,
Ярата ул кыю булып, үчле булып
Дошманнарны кызганмыйча таптауларны.

ГЭ БИ-ЧЖОУ

(1916)

БАТАН

Син бик матур! Сине күңел өзелеп сөя!
Ә электә булды шулай, туган ягым:
Күңел сиңа нәфрәт саклап йөрде гүя,
Бик күп булды минем газәп булган чагым.

Иркен сулыш алалмадым үскән чакта,
Бик-бик яшьли ташлап киттем өемне мин.
Кыю булдым хәтәр жыллар искән чакта,
Күз йоммыйча каршыладым үлемне мин.

Саф чәчәктәй инде хәзер иркен Батан.
Күргәнем юк минем мондый гүзәллекне.
Жанга якын бизәк күрәм бөтен якта —
Сокланмыйча һәм мактамый түзәрлекме!

Сулар өсте энжесыман балкып тора,
Минем кулда дөрләп янган нурлы ут бар.
Күксел таулар күңелләргә тартып тора,
Шәһәрләрдә күтәрелә яңа йортлар.

Күкрәгемә кайнар хисләр ташып тулды,
Дусларыма бүләк жырым минем оча,

Әйтерсең лә, мин тәүге кат гашыйк булдым,
Исердем мин... Минне туган илем коча!

Инде аңлыйм: мин илемә хезмәт итәм,
Ватанымнан аерылганым һич юк икән.
Мин бит аны өзелеп сөям күптән-күптән,
Шуннан көчле һәм шуннан зур хис юк икән!

ЮАНЬ ШУЙ-ПО

(1916)

ТОРМЫШ ТҮГЕЛ БУ

Қиенәсем килә — өскә-башка юк,
Ашыйсым килә — ризык кабалмыйм.
Қитәсем килә — юллык акча юк,
Мин торак эзлим — урын табалмыйм.

Туйдыра алмыйм газиз баламны.
Әтием үлде. Уйга калам мин —
Шанхайда хәтта табут табылмый...
Безгә яшәп тә үлеп тә булмый.

1947

ШАО ЯНЬ-СЯН

(1933)

ДУСЛЫК

Без дуслар. Зур дуслык безнең киң күңелдә
Яшәми бары тик тантана көнендә,
Без аны тик чәчәк ямендә күрмибез,
Бары тик шәраплы бокал дип белмибез...
Юк!

Якты иткәндә илебез күген нур,
Жирләрдә сузылган күлгә түгел ул!
Сугышта без бергә окопта яттык, дус,
Дошманга без уртақ коралдан аттык, дус,
Күптәннән белдек без: мишеньнәр бер иде,
Атканда бергәләп — пулябыз төз тиде!
Йөрәкләр берләште —

бертөсле безнең кан!

Мәңгелек бу дуслык —

безнең көч, безнең даң.

Кайгыны, шатлыкны бергәләп күрдөк без,
Утларга кәргәндә — бергәләп кәрдөк без,
Жырладык — һичбер кем дәшмичә тормады,
Йөрәкләр парлашып бер көйне жырлады.
Жырладык: «Мәңгегә дус итә Ленин!» — дип,
«Барыр юл берләште синең һәм миңем!» — дип.

1957

ГО МО-ЖО

(1892)

САГЫШЛАР ТЭЛГЭШЕ

Унда — бакча, сулда — пычрак һәм таш ауный...
Шагыйрь алдап юатмаска тиеш үзен:
Гөлләр ямен уң күз белән күрә алмый
Кулы белән каплап торып ул сул күзен.

Зур гөл төбен тирес корты алган сырып...
Үзен алдап шагыйрь шуны эшли алмый:
Борнының ул бер тишеген каплап торып,
Берсе белән шул гөл исен исни алмый.

Табигатьтә каршылык күп. Һәммәсенә
Қарыйм көн дә күзне йомып түгел, ачып —
Һәм аңлайм мин: хәтта сагыш тэлгәше дә
Татлы шәрап була ала озак әчеп.

Май, 1923

БАЙЛАР БАКЧАСЫ

Көлү һәм жыр шаулый. Ул — байлар бакчасы.
Жырлавын ишетәм анда мин кошларның.
Бер пычак бирсәләр, аларның барчасын
Суярга әзер мин беррәттән, дусларым.

Көлү һәм жыр шаулуй. Ул — байлар бакчасы.
Куаклар күрәм мин һәм чәчәк яңгырын.
Бер пычак бирсәләр, шуларның барчасын
Кисәргә эзер мин — калдырмый тамырын.

Оятсыз табигать, нәкъ лакей шикелле,
Баш иеп байларга эшлисең икән бит!
Яраткан идем мин сиңең саф күркеңне —
Ә хәзер карамыйм, жирәнеп үтәм мин.

Май, 1923

АШЫГЫП АЛГА БАРУ ЕЛЛЫҒЫ

Тяньаньмынь капкасы алды
нәкъ шаулы диңгез төсле,
Чайкала шатлыклы киңлек —
дулкыны аның көчле.
Зур мәйданга кояш карый
жанга якин нур түгеп,
Декларация сүзләре
яңгырый дәртле хор кебек.

Сиңа бүген бер яшь тулды,
минем үсмер ватаным,
Күрдең син тик тәүге таның
шулай балкып атканым.
Ләкин елың олы сиңең,
юлы аның — олы юл,—
Қытайның зарлы, сагышлы
мең елыннан олы ул.

Әйе! ул ел юлларында
жигез атлап йордек без;
Гуанси, Гуйчжоу, Синьцзяннан,
дошманнарны сордек без.
Азатлык байрагы элдек
Гуандунга илтеп без,
Океан ярларынан алып
Памиргача үттек без.
Тупланды бөөк халыктар
зур бер көч, зур ямь булып,
Советлар иле һәм Кытай
дуслашты бердәм булып.
Дөнъяда тынычлык жигез,
тиң көч юк андый көчкө.
Әйе, бу ел бүтәннәргә
охшаш ел түгел һич тә.

Тупланды байлык бер кулга,
яшәүнең яме арта,
Инфляцияле көннәр
калдылар инде артта.
Спекулянтлар кыйналды —
кирәкләрен бирәбез...
Кеше жирен түгел инде,
үз жиребезне сөрәбез.

Син безгә дошман икәнсең —
бездән жәза ал бүген.
Феодалылекне бетердек —
иске власть калдыгын.
Эшче халыктар үзләре
илгә хужа булдылар,
Сүндерәләр сугыш утын
армас-талмас кул белән.

Қытай бик күп мең ел яши,—
онытмыйбыз моны без.
Ләкин чиксез олы булды
безнең бу бер елыбыз.
Ул авыр һәм кырыс булды,
тырыштык тирләр түгеп.
Безнең өчен әле тарих
башлана гына кебек.
Инде бөек Қытай халкы
гасырлап үлчәп елны,
Житез адым белән үтәр
якты һәм матур юлны.
Декларация сүзләре
иңли илнең һәр ягын,
Ал маяк итеп күтәрдек
Мао Цзе-дун байрагын!

Сентябрь, 1950

М. НУРИ

(Уйгур шагыйре)

БӘХЕТЕМ БАЛКЫДЫ

Бу азат заманның яменә багышлап
Мин яңа бу жырны язарга теләдем.
Шат жырлар язарга миндә көр тавыш бар,—
Көрәшчән дәверем зур илһам бирәдер.

Ярсыды көчебез, йөрәкләр талпынды,
Богаулар өзелде кисәккә туралып.
Төн үтеп, таң туды — бәхетем балкыды,
Йолдыздай елмайдык кояштан нур алып.

Әйтерсең, дөнъяга яңадан тудым мин,
Партиям — таяныч һәм терәк тормышта.
Ул мине кайгырта, ул сыза юлымны,
Күңелне күтәрә һәр сүзе хөр эшкә.

Инде мин «тәкъдирнең бер колы» түгелмен,
Бәхеткә тиенгән азат жир улы мин.
Қабынды шатлыклы кояшы күгемнең,
Яңача билгелим тормышым юлын мин.

Ирекне миңа саф алсу таң китерде,
Шул таңнар яктысы елмая йөземдә.

Бакчамда тирбэлгән яшь чиннар шикелле,
Рәхәттә үсәм мин хөр булып үзем дә.

Һәр көнне таң белән бергәләп уянып,
Ал-гөлле бакчама сокланып карыйм мин.
Хисләрем давилый — жырлыймын куанып,
Зурлаймын мәңгелек бәхетем барын мин.

ТУРДИ САМСОК

(Уйгур шагыйре)

ЙӨРӘК

Давыллап хисең ташмаса,
Йөрәгем бар димә син.
Йөрәктә канат какмаса,
Теләгем бар димә син.

Теләгең эшкә ашмаса,
Беләгем бар димә син.
Хезмәткә күңелең тартмаса,
Кирәгем бар димә син.

ҺИНДСТАН ҺӘМ ПАКИСТАН

СУРЬЯКАНТ ТРИПАТХИ НИРАЛЯ

ЖЫР

I

О, котырган Шива¹, биече бер,
Үлем биюе белән дәһшәт китер,
Юлыңны көл иттер —
Тапта, яндыр, бетер!

Иске яфраклар коела көзгә җилгә,
Яңа яфраклар ачыла яз килүгә,
Яшәргән җир курку, сагыш белми бер дә,
Матур чәчәк ата шат яшь күңел.

О, рәхимсез Шива, биече бер,
Үлем биюе белән дәһшәт китер!

Яшь тән үзенә яз /сулышын йотып ала,
Чәчәк кебек ачыла йөрәк, дулкынлана...
Яңартучы канун рәхимсез булса да,
Нинди матур яңа шыткан һәр гөл!

О, шифалы Шива, биече бер,
Үлем биюе белән дәһшәт китер,
Юлыңны көл иттер —
Тапта, яндыр, бетер!

¹ Һәлак итү һәм барлыкка китерү алласы, тормыш һәм үлем алмашынуының гәүдәләнеше.

БУЛСЫН ИДЕ КЕШЕ БӘХЕТЛЕ

Булсын иде кеше бәхетле,
Чын бәхетле, менә бүгеннән.
Һәр искене жирдә яңартып
Яшьлек һәм яз килсен күңелгә!

Куанычтан янып балкысын,
Якты, аяз бәхет күге дә,
Кызганмасын иде туйганчы
Өстебезгә шатлык түгергә.

Ялган, югал күздән мәңгегә,
Бүген, балкып хаклык нурында,
Яхшылык һәм бәхет туй итсен,
Бәйрәм булсын илем түрендә!

СУМИТРАНАНД ПАНТ

ИКЕ БАЛА

Минем йортым тауда, ике бала
Һәр көн иртә белән үрмәләп,
Йөгәрәләр тәрәзәмә таба,
Күтәрелеп тауга бергәләп.
Икесе дә кара, яланбашлы,
Жир куеныннан, әйтерсең, чыккан.
Ясап куйды икән кай шаяны
Боларны дим жанлы балчыктан?

Кояш әле күтәрелгән генә,
Хәрәкәтчән, таза балалар,
Яланаяк бер-бер артлы менә
Ишек алдыбызда чабалар.
Ишек алды ташлы, каты анда,
Уттай кыза, кояш караса,
Күпме чүп-чар өеме бар дөньяда,
Күпме анда хикмәт, тамаша!

Аунап ята әнә төрле төштә
Сигареттан калган тартмалар,
Буялганнар алар төрле төскә,
Моннан кыйбат жирдә нәрсә бар!
Рекламадан күзләр көлеп карый,
Чәчелеп ята журнал битләре,
Буш шешәләр, ефәк тасмалары...
Карап торсаң исең китәрлек!

Шул чүплектә матур чүпрәк күрөп,
Пычракларын кагып ташлыйлар,
Яңгырдан соң маймыл шатланган күк,
Шатланышып, сикерә башлыйлар.
Зур сарайлар өеп куеп комнан,
Чын йөрәктән алар куана,
Гадн, ярлы гаиләдә туган
Алты яшьлек ике нык бала.

Төрәзәгә тагын якын киләм,
Балаларга карап шатланам:
Мин аларда бар дөньяны күрәм,
Рухка азык, жанга тәм табам,
Рәхәтерәк кояш жылысыннан
Балаларның көләч йөзләре,
Табигатьнең горурлыгысыман,
Мактанычысыман үзләре.

Кызганам да, горурланамын да,
Төрле уйлар туа башымда:
Тормыш тиеш балкып нурланырга
Кем тапталган — шулар каршында.
Тормыш тантанасы тик аларда
Һәм нәкъ шушы ике балада,
Хәтта үлемсез жанга караганда,
Безгә кыйммәт жәүһәр аларда.
Алар уйный, мин тамаша итәм,
Үзем әйтәм: «Килер көннәрдә
Әллә сезгә тапшырылган микән
Яңа тормыш җирдә төзәргә?—
Без хыялда гына йөрттек аны,
Ул тормышта кара төн калмас
Һәм үтәлер кешенең бар уйлары,
Ил хәерче булмас, таланмас!

Әй, балалар! Бер сынык нан өчен
Әрәм, әгәр, үтсә зур гомер.
Белегез: сез һәркайсыгыз кеше,
Ә кеше ул — алла белән бер!
Якты ватаныгыз моңлы, юмарт,
Көрәшегез, үсегез, төзегез,
Шушы инде безнең матур жәннәт,
Башка жәннәт теләмибез без!»

МАРКСИЗМГА

Тарих шаһит: туа моңа кадәр
Һич булмаган яңа яшь гасыр.
Анда хезмәт халкы, хужа булып,
Дәүләт эшен үзе башкарыр.

Сыйныфлар да бетәр, тормыш ачар
Бар кешегә тигез ак юлын,
Һәм бикләнеп яткан рухан көчкә
Ижәт өчен бирер киң урын.

Газаплары белән мәһабәтле
Иске, авыр заман югалыр,
Дөньядагы бар халыклар өчен
Яңа, якты сарай нурланыр.

КЕДАРНАТХ АГРАВАЛЬ

КӨЧЛЕ КЕШЕ КИЛДЕ ДӨНЬЯГА

Тимер куллы кеше килде дөньяга,
ачу тулы жаны.

Якты уйлы кеше килде дөньяга,
йөзе кояш аның.

Төбәп бөркет кебек ялкынлы күзен
Карады чын кеше бер дөнья йөзен.
Уйлады карт анасы:

«Қараңгылыкны бетерүче кеше килде».

Кушылды чал бабасы:

«Дөньяга ал таң тудыручы кеше килде!»

Үз батырын мактап шуңа халык диде:
— Жиргә бәхет тудыручы кеше килде;
Әй, хакиmnәр, сезнең сәгать сукты инде,
Қоллык богауларын өзәр кеше килде!—
Тимер куллы кеше килде дөньяга,
Якты уйлы кеше килде дөньяга.

МАННУНАЛ ШАРМА ШИЛЬ

ҮЗ-ҮЗЕМӨ

Әгәр көчле давылларда атлау кирәк икән, атла,
Әгәр очкыннарда чатнап яну кирәк икән, чатна!
Курыкма син юлың текә икән таныш түгел якка,
Кирәк икән көрәш утларында эре, сер сынатма!
Зәңгәр күкне болыт каплап, яшеннәр яшынәгән чакта,
Тавыш бир син дусларыңа, дәншәт, һәлакәттән сакла!

ШРИНАНГ ДЖОШИ

ИРТӘ

Тузган бакча — узган яшьлек кебек,
Кошлар сайрый якты таңны күреп,
Нинди матур иртә белән юллар,
Нинди матур һава — балкый көлеп!

Сокландыра матур иртә мине,
Иң рәхәт чак иртә — жырлар иле;
Хәтерлим мин төнге төшләремне,—
Кемнәр төштән кызык тапмас инде?

Таң гөлләре елмаюын сөям,
Алар калгый кошлар жыры белән;
Зәңгәр күккә ал таң болытлардан
Балкып торган матур пәрдә элгән.

Таң жиленең салмак, талгын жыры,
Шундый жиңел, йомшак, тын агымлы,
Балкып торган таңда туганмын мин
Шуңа күрә йөрәгемә таң агымлы.

ВАНШИДХАР

ЭНИЕМ УЛ МИНЕМ

Хэлсезлэнep ятим бала кебек,
Күлэгэдэ утыра берэү эрeп,—
Энием ул минем!

Яшел кырның уртасында талып,
Басып тора берэү уйга калып,—
Энием ул минем!

Жыерчыклы, арык кулы белән
Сусаганда безгә су эчергән,—
Энием ул минем!

Иртә таңнан караңгыга кадәр
Билең бөгеп яшьтән бөкрәйгән,—
Энием ул минем!

Бир жиңеллек диеп ярдәм сорап,
Ул ходайга башын игән елап,—
Энием ул минем!

Нужа белән жаны телгәләнгән,
Гомер буе рәхәт күрәлмаган,—
Энием ул минем!

Тузанлы һәм озын юллар үткән,
Елар яше инде кибеп беткән,—
Энием ул минем!

МӨХӘММӘТ ИҚЪБАЛ

ҚОЯШ¹

Син кояш булып балкыйсың, хезмәт ватаны!
Йолдызлар сүнде, төн китте
 син туган чакта;
Кеше рухы мәңгегә өзде богаулары.
Без елуйбыз,
 ул жәннәттән без бик еракта.
Көнбатыш та, Көнчыгыш та
 караган сиңа.
Балкы, үз золмәтен күрсен
 бу кара жиһан!

*

* *

Син төн яраттың — ә мин шәм яктым,
Син балчык яраттың — мин чүлмәк ясадым,
Син чүлләр яраттың — мин бакча утырттым,
Син таулар яраттың — мин ишеп ташладым.
Пыяла коярга өйрәндем мин комнан
Һәм дәва ясадым мин синең зәккумнан².

¹ Октябрь революциясенә багышланган шигырь.

² Зәккум — агу.

БӨТЕН ДӨНЬЯНЫ ТИКШЕР СИН

Бөтен дөньяны тикшер син акыл йөртеп,
Теләкләр, уйларың тикшер, өйрән һаман.

Күпме хисләр югалткансың әрәм итеп,—
Саклан, бушка үтеп китәр юкса заман!

Синең бакчаң тетрәп тора көздән куркып,
Гөлләр шиңгән, аны кара төн каплаган.

Ләкин, күзләреңә якты нурын бөркеп,
Сиңа йолдыз балкый ерак-ераклардан...

Табигатьтә яралмаган нәрсәләр күп,
Аларны син ижәт ит, я, әй, каһарман!

*

* *

Жаным утта минем,
тагын газапланам,
Қаннар уйный йөрәгемдә,
яшем тама,
Тик миннән дә юләррәк
бәндәләр бар,
Юләрлек, ди,
серле мәхәббәтне алар.

Тормыштагы үзгөрешләр куркытса да безне кайчак,
 Ачыклана элек күзгә күренмәгән күп нәрсәләр;
 Жир тетрәсен таш тауларны ватып, көлдәй тетеп
ташлап,
 Зыян бармы, дөньяга бу күп мәгъдәннәр¹ ачса әгәр?
 Яңа булсын өчен иске жиһанны көл итү тиеш,—
 Шунда гына яңа тормыш йөзен күрү мөмкин бер эш.

¹ Мәгъдән — руда.

ДЖОШ МАЛИХАБАДИ

ГҮЗӘЛЛЕК ҺӘМ АВЫР ХЕЗМӘТ

Урам эссе, миләрне кайнатырлык;
аны аша чыгу да — зур батырлык.

Кызу ташлар түши урамга ялгыз
таш арасында гөлдәй гүзәл бер кыз.

Беләгендә аның арзанлы зиннәт,
кулы суккан саен китә зеңелдәп.

Қоела чәчкәсе гөл чыраеннан,
аңар кунган авыр юл тузаныннан.

Аңарда гәүдәләнгән нинди дәһшәт:
күз алдында шиңә бер яшь мәхәббәт!

Ә кемнеке соң ул, кайсысы жәлләр —
Учында бит әнә канлы сөялләр!

Кем аны һич кичектерми бүгеннән
алыр йолып шушы сәммум жиленнән?!

Көтеп ул кыз бәхетне каршысыннан,
урам түшәп бара өмет ташыннан.

Аның нәркәс күзеннән — бер дә тиңсез,—
аның яшьлек шәрабын һич рәхимсез

бары кояш кына эчә суырып;
бары ул ашый битләрен куырып.

Болыт та юк, караңгы тик күз алды —
болыт урнына тик караңгы кайгы.

Иреннәре матур, тик кан юк анда —
гүя ал чәчәкләр сула тузанда.

Кием сәләмәләре аша чак-чак
аның яшь тәне күренеп китә кайчак.

Болытлар сәләмәсе тузгыганда
шулай кайчак күренеп китә бит ай да...

Сулыш! Син «Аһ!» булып килмә аңа гел,
фәкыйрь кыз күкрәген син кызгана бел!

Минем Һиндстаным! Ярлылыгың зур,—
гүзәллек синдә таш ватарга мәжбүр!

Нәфис кул, сөеләсе, үбеләсе төштә
кара ташларга суела кара эштә.

Чәчәк муенса кияргә лаекка,
жигелгән мәллә муены шул камытка?!

Ходай, кызның гамен читкә тибәрәп,
сөендер син, аңар шатлык жибәрәп.

Һәлакәткә йөзен тоткан чагында,
кирәк бит мескинәне коткарырга.

Фәкыйрь кызың канаган куллары да
юылсыннар кына гөл суларында.

Тузганнан гөл йөзен ул кыз тазартып,
жибәрсен күзләренә сөрмә тартып!

Шушы күзләр белән шатлыкны күргәч,
кабаттан капламасын ачы күз яшь.

Карашында чагылдырып теләген,
әсир итсен кешеләрнең йөрәген!

Һәм ул кыз чын мәхәббәткә лаек бит;
аның бар гаебе дә — тик ярлылык бит.

Йөзен кем чөерер андый матурдан;
сөяр өчен генә ул яратылган.

Иреннәре торыр үбәргә тартып,
хәзер суга сусавыннан да артык.

Қара таш кына түгел, жәүһәр, алмаз
аның матурлығына тиң булалмас.

Беләгендә асыл таш, беләзекләр
колакны иркәләп зеңгелдәсеннәр!

ФӘЙЗ ӘХМӘД ФӘЙЗ

ЖИЛ КУЛЫ

Жил кулыннан йомшак нәрсә бар?
Таң сызылып аткан чагында,
Ул иркәләп өмет уята
Қиң дөньяның төрле ягында.

Эзли, эзли, ашыгып, борчылып,
Гизеп таулар, чүлләр арасын,
Қайда посқан, диеп, кайғылар,
Қайда, диеп, йөрәк ярасы?

АЛСАЛАР ДА КӘЛАМЕМНЕ...

Алсалар да кәләмемне — жырлайым мин һаман,
Буа алмас алар минем көч чыганагын!
Жырларымны язар өчен йөрәккә манам,
Манам кайнар каныма мин бүген бармагым.
Жырлавымнан туктамам мин нишләтсәләр дә,—
Салсалар да йозак хәтта минем иренгә.
Богавымның һәр буынын мәжбүр итәрмен
Мин жыр булып яңгырарга туган илемдә!

ТҮЗ КАДЕРЛЕМ...

Изә безне чит-ятларның жәбере,
Сүзләр житми аны сөйләргә!
Ачып куйган газап китабы без...
Күпме мөмкин моңа түзәргә?
Хәсрәт көле күмгән карашларны,
Қара томан һәркем алдында.
Кем исәпләр чиккән газәпларны
Без яшьлекнең гүзәл таңында?
Юктыр кебек чиге кара төннең,
Түзмәс кебек йөрәк аһ-зарга,
Тәннәр беткән хәтта теткәләнеп,—
Аһ, чик булыр кайчан боларга?..
Қилә ләкин, ышан, яңа заман,
Таң көннән-көн ныграк яктыра.
Түз, сөеклем, тик берничә көнгә,
Көт, кадерлем, тагын чак кына!

ИСРАРЕЛХАК МӘЖАЗ

ЯШЬ ХАТЫНГА

Әгәр, сылу, син йөзеңне ачсаң — әйбәт булыр иде.
Матурлыгың бик яшермәсәң — әйбәт булыр иде.
Қылыч кебек житди карашларың саклай сафлыгыңны,
Аның үткенлеген сынап баксаң — әйбәт булыр иде!
Тәкәббер карашларың уқтай үтеп чәнчә йөрәгемне,
Әгәр кызганса ул угың мине — әйбәт булыр иде.
Нәзек ирен, зәғъфран йөз, назлы бөдрә чәчле сылу
Фәрештә, жир кызы булсаң син — әйбәт булыр иде!
Газапланган йөрәгемне аяп, күз яшьләрем киптер!
Әгәр көлеп миңа бер балкысаң — әйбәт булыр иде!
Фәкыйрь йорттамы, ак мәрмәр сарайдамы яшисең син, —
Барыбер, тик жирне бизәп торсаң — әйбәт булыр иде...
Горур башың иясең син икәү генә булган чакта.
Халык өйдә тулы чакта исәң — әйбәт булыр иде.
Маңгаенда тикаң¹ — минем ваемлы тормыш йолдызым.
Арыган сазымны уятсаң икән — әйбәт булыр иде!
Аһ, күз төшер — дошман хәнжәрендә кызыл таплар яна,
Қайнар каныңны син аңа кушсаң — әйбәт булыр иде.
Яшь гыйсьянчы хәлдән тайган... Анда син дә булсаң
иде.

Яраларын бәйләп, дэваласаң — әйбәт булыр иде.
Маңгаеңны ефәк япкан... О, әгәр син кыюланып,
Аны кулга байрак итеп алсаң — әйбәт булыр иде!

¹ *Тика* — мәхсус буяу белән ясалган, маңгайдагы билге, хәзер гади бизәк урынында йөри.

ГАЛИ СƏРДАР ЖАФРИ

*

* *

Юк, миң берни үтенмим дә, үкенмим дә,
Син шулкадәр хужа булдың күңелемә,
Бу көрәштән мин шул чаклы арыдым инде,—
Үзем белән тиң күрергә эзер синел

Сиңа дип боздан очкыннар чагып бирәм,
Синең өчен соры ташка мин жап өрәм,
Сиңа ижәт кылып бүләк итсәм жырлар,
Яңа кебек уйный минем сынган ситар¹.

Бу жырымда — бәхет тә бар, рәхәт тә бар,
Анда жаның наз да табар, дәрт тә табар,
Ләкин мине әгәр алдар булсаң, жани,
Сиңа каршы юнәлдерә алам аны.

Анда жырым каргыш белән чаксын сине,
Каһәрләсен, тамугта да тапсын сине.
Тик, ант итәм, әгәр янсам да мин анда,
Бик бәхетле булыр идем синең янда.

¹ Ситар — жиде кыллы музыка коралы.

СИН ИДЕҢ УЛ...

Төрле төсләр кинәт чәчелеп ялтырады,
Йөз япмасын жылфердәтеп кемдер үтте —
Тамырлардан кан йөгәрде дулкынланып,
Йөрәк элеккедән дә нык ярсып типте.
Син идең ул — жиһан балкып чәчәк атты,
Яндырды көчле дәрт мине, түзем бетте.

ЯҢА ЗАМАН

Дускаем, шатлан: яңарды заман,
Охшап елгага,
Гомер тын ага.
Шаулый яфраклар, бизәнгән алар,
Яшь килең кебек,
Жир карый көлеп.
Бөреләр ачып, яз килә шашып,
Чумып нурларга,
Жиргә чык ага.
Яз уты янды, нәркиз уялды,
Ачылды лалә,
Күз явын ала.
Сүнде йолдызлар, калдырмый эзләр,
Эңгерне куып,
Көн килә туып.
Офыктан калкып, таң атты балкып,
Елмайды ул таң
Таулар артыннан.

ПРЕМ ДХАВАН

ТОНГА¹ ЙӨРТҮЧЕ

Қырлар буйлап бара минем тонгам,
Қабисә² дә, мәчет тә бар анда,
Урын иркен, индус белән бергә
Утыра ала анда мөселман да...
Жәһәтерәк атла, аткаем...

Бер-береңә усаллыкка өнди,
Үчектерә пандит³ белән мулла...
Утырсалар иде барысы бергә —
Алып чыгар идем тыныч юлга.
Жәһәтерәк атла, аткаем.

Бернинди дә аерма юк инде
Я сакал, я чәчләр озынлыкта.
Тик бер кисәк икмәк өчен талаш
Кешеләрне дошман кылып тота.
Жәһәтерәк атла, аткаем...

Берәүләрне Рама рухландырсын,
Берәүләргә юлдаш булсын Алла,
Максатыбыз уртак, инансак та
Төрле дингә, төрле кануннарға.
Жәһәтерәк атла, аткаем!

¹ Тонга — ике тәгәрмәчле арба.

² Қабисә — гыйбадәтханә.

³ Пандит — бу урында индус рухание.

ӘХМӘД НАДИМ ҚАСМИ

БҮГЕН ҺӘМ ИРТӘГӘ

Кемнәр бүген чәчү кырына чыкса,
Шулар уңыш жыйар иртәгә,
Кем рух төшереп, үзен-үзе екса,
Үлемгә баш куяр иртәгә.

Иң яхшысы — көрәшләрдә таты:
Шатлык, кайгы, бәла... барын да.
Юкса жиңү кояшына чаклы
Бер генә юл — алга барырга!

Иртәгә йорт салсаң әгәр дә син,
Бүген жыйа башла ташыңны,
Һәм теләсәң тыныч яшәргә син,
Бүген сайла дус-юлдашыңны.

Син иртәгә азат булайым дисәң,
Бүген омтыл бөөк юлыңа,
Иртәңге таң ачкычлары исә
Бүгеннән үк сиңең кулыңда!

БХАИ ВИР СИНГ

ЧИТЛЕКТӨГЕ КОШ — ЧИТЛЕК МАКТАУЧЫГА

О, рәхимсез, матур дип мактыйсың
 Читлегемне, ә мин газапта!
Алай димәс идең әгәр дә син,
 Үзең булсаң минем урында!
Йөрәгең таш синең канатлары
 — Қаерылган мазлум тоткынга!
Вөждансызлык белән һаваланып,
 Мәхрүм иттең кошны иректән!
Яратасың минем чуар төснә,
 Сайраганда матур тавышымны,
Син мактасың өчен ахры мине
 Тозак салып, тотып алдылар,
Аердылар синең кәефең өчен
 Мине жылы туган оямнан!
О, рәхимсез хужа, синең төрмәң —
 Читлекләрең янып көл булсын,
Миңа булган бөтен мәхәббәтең
 Шуның көле белән күмелсен!

КҮРГӘН ЧАКТА КЕШЕ КАЙГЫСЫН...

Йөрәк әрни, йөрәк сызлана,
Күргән чакта кеше кайгысын,
Күкрәгемә тула аяу хисе,
Яшьләр ага ике күземнән.
Һич кимемнә газәп жирдә,
Бөтен барлыгыңны
Қорбан итсәң дә,
Шулай да бит йөрәк таш түгел шул,
Ил кайгысын күрәп сызлана.

ЖАҢЛЫ ТАШЛАР

Борын заманнарда Қояш Қәбисәсе
Мәһабәт бер һәйкәл булып торған төштә,
Хәрабәнең ватык ташларына тибеп,
Кемдер әйтер: «Нинди иске, нинди тузған!...»

Ләкин анда ташлар сөйлә: «Қайда белем!
Аһ, кайда ул сәнгать, кайда илнең көче!

Син бер жимеш күк, кисәкләп, бүлгәләнгән!..
Аһ, сөекле Һиндстан!» — дип елый ташлар.

ДХАНИ РАМ ЧАТРИК

ШАГЫЙРЬ

Син — ишкәкче суда халыкларга,
Аргы ярга чыккан чагында.
Син — рәхәт жил изге туган илгә
Мәхәббәтнең матур багында.
Син — дөвачы сынык күңелләргә,
Рухан талган каһарманнарга,
Син ул хаким — бөтен ил язмышын
Үз кулында тоткан жаннарга.

Янып, көйгән сахра, чүлләргә син
Рухан чишмә булып барасың.
Үсеп килгән ирек сараена
Бер-бер артлы ташлар саласың.

Син ачасың күзләрдәге яшерен
Фикерләр һәм уйлар дөньясын,
Син канатсыз күтәрелеп күккә,
Жир өстенә нурлар коясың.
Бик сирәк сүз энҗеләрен эзләп
Уйлар диңгезенә чумасың.
Табигатьтә үскән чәчәкләрдән
Иң матурын сайлап жыясың.
Аңлашыла сиңа кош сайравы,
Чәчәк теле, елга агышы да.

Серле ачкыч кебек сиңең каләм:
Барлык серләр ачыла каршыңда.

Сөю чүлләрендә интеккәнгә
Син телисең яңгыр бирергә.
Бичарага дэртләр дингезеннән
Жылы, якты алып килергә.

Хәсрәт куып, тик яхшылык итү
Үз бурычың диеп карыйсың,
Башкаларның сине чәнчүеннән
Газапланып үзең аглыйсың.

О, кыю бул иртән, бүгенгедәй!
Илгә хезмәт ит син, бирелмә.
Тынычлык һәм хаклык булдыр, шагыйрь,
Өендәге кебек — илендә!

МОХАН СИНГ

КӨТКӘНДӘ

Көнбатыш караңгыланды,
Кич тә житте, сөйгәнем!

Кояш кызыл киemen элде
Офык буйлап, сөйгәнем!

Көндөзгә нурлар югалды,
Каш карайды, сөйгәнем!

Ярты күкне ай балкыта,
Күк казаны тулып тора
Йолдызларга, сөйгәнем!

Кызлар кебек төркемләшеп,
Йолдызлар эрли серләшеп,
Нур жепләре, сөйгәнем!

Жирдә инде кап-караңгы,
Ә күк балкый, сөйгәнем!

Менә төн дә үтеп бара,
Таңга якын, сөйгәнем!

Чү, чыпчыклар чырылдаша —
Таң беленә, сөйгәнем!

Көнчыгышта, сузыла нурлар,
Чык коелган, сөйгәнем!

Яктылыкка тулды дөнья,
Иртә житте, сөйгәнем!
Аһ, ник килмисең син миңа,
Кызганмыйсың, сөйгәнем!

ЖЫР

Әгәр чынлап әйтсәң, мин дә чын сөйлим сиңа:
Таулар, чүлләр, диңгезләрне жиңәм барысын да.
Урманнар, сазлыктар аша юллар ясым да,
Илләр яулап, бүлэк итәм сарайлар сиңа.
Бәгърем таган бик ярата — мин үзем ясым.
Диңгез дулкыннарын бәйләп күкләргә асам.
Шундый таган ясым, җирдән айга тиярлек,
Йолдызларга тулган биек күккә менәрлек.
Күктән йолдызлар алам мин бәхетем бизәргә,
Муеныңа асам аларны, җепкә тезәм дә.
Әгәр дә син чынлап сөйсәң мине, аппагым,
Әйтә генә белмим, ниләр эшләмәм тагын!

ГУРЧАРАН РАМПУРИ

КҮБЭЛӘКНЕҢ УТКА ОЧУЫН КҮРЕП...

Эчертүче күрә — исерек үләр хәлдә,
Уфтанып баш чайкый: «И, бичара бәндә...

Мәхәббәттән егет акылын жуя, дигәч,
Сылу яшерен генә аны бик кызгана.

Берәү үз-үзенә кул салганны күргәч,
Хәтта, үлем дә аптырый, каушап кала.

Шәм уты да калтырана курка-курка,
Чөнки күрә, күбәләк омтыла утка...

МИН ЗАРЛАНМЫЙМ ЯЗМЫШЫМНАН...

Мин уйладым тормыш миңа елмая, дип,
Ләкин, җанга син бик авыр яра салдың.

Асыл кигән купшы иде минем өмет,
Хәзер аннан иске җилән генә калды.

Синең белән очрашудан берни көтмим,
Каш-кабагың җыерылса да, күңелем чыдам.

Синең җитди карашыңнан каушап китәм,
Тик шулай да һич зарланмыйм язмышымнан.

БОРЫНГЫ ПОЭЗИЯ

СОН САМ МУН

*

*

*

Үлгәч нәрсә булырсың?— дип
Сорасаң, бирим жавап:

Пынлай¹ тавы түбәсендә
Булырмын биек нарат.

Торсын дөнья карга чумып,
Мин торырмын яшел булып.

¹ Пынлай — үлемсез рухлар яши торган мифик тау.

СОН ҚАН (ЧОН ЧХОЛЬ)

*

* *

Телим ваклап туракларга ялкынлы йөрәгемне,
Булсын өчен якты йолдыз аның һәр кисәге дә;

Балкысыннар ул йолдызлар безнең баш очыбызда,
Ун меңнәрчә ли киңлектә жәелгән күк йөзөндә.

Матурлыгына сокланып минем сөйгән ярымның
Балкысыннар алар янып, ул торган жир өстендә.

*

* *

Таштан ясалган, шәрә
Ике будда тора юл буенда.

Аларга яңгыр ява,
Өрәләр жыллар һәм бураннар.

Көнлә! Алар белмиләр,
Кеше күк, аерылуны.

Ли — озынлык үлчәве, 576 метр.

Матур гөлләр чуарлыгында
Наман бергә ике күбәләк;

Бөдрә таллар яшеллегендә
Наман бергә ике шәүлегән,

Икәү бергә җанлы һәрнәрсә,
Бер мин генә ялгыз дөньяда.

ЛИ ХВАН

*
* *

Қайчандыр бер кERGән туры юлдан
Вакытлыча читкә чыктым мин;

Қайлардадыр йөрдем дә адашып,
Қире кайттым тагын шул юлга.

Соң кайттым мин туры бу юлга, дип,
Үкенүдән ләкин ни файда!

*
* *

Урман үскән тау битләре
Мәңге яшел нигә шулай?

Көн-төн аккан елгаларның
Ник үзгәрми агымнары?

Мәңге шулай торсын иде,
Үзгәрмәсен иде яшьлек!

*

*

*

Качар идем томан чатырына,
Дусым булсын иде жыл һәм ай;

Килсен иде картлык чирсез генә,
Шушы бөөк тынлык чорында.

Тагын шуны телим: исемемне
Саф сакласам иде гомергә.

КУ ЧЖИ ЧЖОН

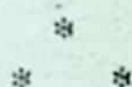
*
* *
*

Тычкан элэктереп тырнакка,
Мактанма син, бөркет, мин тук, дин!

Торна симез түгел, шулай да,
Туклыгыңа сиңең кызыкмый.

Мин дә риза арык яшәргә
Ыгы-зыгылардан еракта.

ЧУ ЫЙ СИК

Биек дилэр күкне кешелэр,—
Ләкин, кара, артык турайма!

Жирне алар нык дип сөйлилэр,—
Куркып басам ләкин мин аңа.

Күкне — биек, жирне — нык, дилэр...
Сак булырмын тик мин шулай да.

СО ИК

Эх, бу тауны ишеп, шуның белән
Күмсәң иде шушы диңгезне!

Менәр идем Пынлай тавына мин
Һәм очратыр идем ярымны...

Ләкин, булмый!—Цзинвей кошы¹ күк мин —
Яралмаган андый эш өчен...

¹ *Цзинвей кошы* — Көнчыгыш диңгезенә батып үлгән һәм соңыннан Цзинвей кошына әйләнеп, диңгезне күмү өчен таш һәм агачларны чукуп вакларга тырышучы мифик патша хатыны. Корея халкы булмый торган эшкә керешүчеләрдән: «Цзинвей кошы диңгезне күм-мәкче була»,— дип көлә.

СОН ХОН

Тау урманы кеше сүзен белми...
Ерак ага елга, назланмый;

Жил тавышын сатып алып булмый...
Буйсынмый ай нуры патшага...

Буйсынмыйм мин, шагыйрь, сырхауларга,
Картлыгымны тыныч каршылыйм.

ҚИМ САН ЕН

*

* *

Бер сүз әйтсәң — ул бер катлы, диләр,
Эндәшмәсәң — ахмак ул, диләр.

Ярлы булсаң — көлеп мыскыллыйлар,
Ә бай булсаң — янып көнлиләр.

Нинди кайгы! — Жирдә кешеләргә
Мөмкин түгел артык яшәргә!

ЛИ ВАН

*

* *

Ишеп булса иде эгәр тауларны,
Иркен булыр иде Дунтин күленә!

Кисеп булса агачларны айдагы!¹
Ай яктырак балкыр иде төннәрдә!

Нинди авыр көчсезлеген аңлавы
Һәм теләп тә берни эшли алмавы!

¹ *Айдагы агачны* — ягъни, гүяки айда үсә торган һәм аның яктысын киметә торган дарчин агачларын.

ХВАН ЧИН И

*

* *

Тау һәрвакыт тора бер хәлдә,
Елга һаман юлын үзгәртә;

Ул туктаусыз алга омтыла,
Ага алмый ләкин кирегә.

Кешеләр дә нәкъ шул елгадай —
Кире кайтмый, җирдән бер киткәч.

КИМ СУ ЧЖАН

*

* *

Яратасың күксел болытны син,
Мин яратам — кардай ап-агын.

Синең шатлык — байлык һәм дәрәжә,
Миңа ошый — тынлык, ярлылык.

Күпме генә ләкин көлмәсеннәр,
Нык торырмын мин үз сүземдә.

*

* *

Юата арган хисләрне
Хризантеманың исе;

Исемсез барлык сагышны
Юата кара йөзем.

Ә чаллар төшкәч чикәгә,
Юата жырлар гына.

*

* *

Уң як күршем яши яр астында,
Сул як күршем — читән өендә;

Кигәннәре — үлән; үзләре — ач,
Бар да ләкин яхшы күңелле.

Әшәке һәм явыз булалар сон
Бай йортларда нигә кешеләр?

ПАК ХЁ ГВАН

*

*

*

Буш тауларның ялгыз кәккүге!
Моңланасың, әйтче, ник болай?

Ташлаган күк мине, сине дә
Бер рәхимсез ташлап киттеме?!

Моңайсаң да күпме ләкин син,
Ишетмәссең жавап мәңгегә!

БИЛГЕСЕЗ АВТОРЛАР

*

* *

Себерке итəргə иде
Жирдə бар кылычларны,

Себереп ташлар өчен илдən
Дошманнарны, ятларны.

Сəрсəң иде бөтөн жирне,
Сабан ясап аннары!

*

* *

Сатып алыр идем сөю,— дилəр кайберəүлəр,
Каян аны алсын соң ул, кем сата ди аны?

Сатар идем аерылуны,— дилəр кайберəүлəр,
Кемгə аны сатарлар соң, кем ала ди аны?

Сөю белən аерылуны сатып алып булмый,
Сөю мəңгелек нəрсə ул, аерылу — гомерлек!

*

* *

Бар чагында ат, шәраб һәм алтыным,
Туган итеп карадылар ятлар да.

Үлде атым, бетте алтын, шәраб юк —
Туганнар да сукбай кебек күрәләр.

Дөнья шундый үзгәрә, ә кешеләр
Шундый бозык!— Әрни күңел шуңарга.

*

* *

Шундый озын тоелдылар ул төннәр!
Кичәге төн һәм өченче көнгә төн.

Кисеп алсаң иде берәз шулардан,
Булсын өчен бүгенгесе озырак,

Иртәгә дә дәвам итсен өчен ул,
Атсын өчен берсекөнгә генә таң!

ЯҢА ПОЭЗИЯ

ТЮ СОН ВОН

ШАГЫЙРЬНЕҢ ҮЛЕМСЕЗЛЕГЕ

Америка авиациясе Пхеньян шәһәрен бомбага тотканда һәлак булган патриот, яңа Кореяның иң талантлы шагыйрьләреннән берсе Те Ги Чен истәлегенә.

Үлем безне эзләсә дә тапмый,
Гаскәр чыкты тагын һөжүмгә.
Ялкын аша, күрәм,
Шагыйрь атлый —
Куллар йомарланган,
Нәфрәт — йөзөндә.

Күктән дошман
Бомба коя көн дә,
Туган жирнең ярасы тирән.
Күрәм, шагыйрь,
Сине ут эчендә,
Пхеньян буйлап барасың, күрәм.

Күрәм,
Иелеп бомба чокырына, син
Бер сабийны кочып аласың.
Тавышы ачы.
Ничек кычкырмасын
Шунда күреп үле анасын.

Күрәм,
Күзең кайнар кан-яшь басты —
Чал бер карчык елап утыра:
Бомба төште аның
Халык власте
Салып биргән яңа йортына.
Карчык калтырый.
Син ул мескендәге
Жан газабын бүген күрәсең;
Һәм аңарга, күрәм, өстендәге
Пиджагыңны салып бирәсең.

Минем дустым!
Илгә дошман килгәч,
Синең сүzlәр көчле яңгырады;
Азатлыкка чакырып,
 көрәшләргә өндәп
Жырладың син.
Һәм ил аңлады.

Синең тавыш ерак шаулап үтте
Көчле булып батареядан;
Синең йөрәк шуны таләп итте:
«Кулыңны ал, палач, Корейдан!»

Синең сүzlәр нык һәм гадел иде,
Таянычы иде дусларның;
Пуля булып, алар туры тиде
Кара йөрәгенә дошманның.
Шуңа күрә сине үтерделәр
Уолл-стрит бомбасы белән...
Күз карашың ләкин үткен, беләм,
Син кабердә будмассың, беләм.

Беләм, синең көр авазың ниләр
Аңлатырга безгә теләде!
Күңелләрне ачы нәфрәт биләр.
Синең йөрәк,
Шагыйрь йөрәге,
Синең анаң,
Синең туган илен
Үче алыныр!
Үзең син хәтта
Үч аласың әле дә.
Дустым минем,
Син яшисең!
Син бар!
Син — сафта!

Азатлыкны һәм бәхетне яклап,
Гаскәр бара бөөк һөжүмгә.
Шагыйрь килә ялкын аша атлап,
Кулда — байрак, нәфрәт — йөзендә.

ХАН ЮН ХО

ОКЕАННАР СӨЙЛИЛЭР

Төньяк жиле исэ, давыл кубара.
Сөйлөшөлөр океаннар үзара.
Һинд океанына әйтэ Тын океан:
Һәлак була иске дөнья күр, туган!
Юа инде минем азат суларым
Азатлыкка чыккан Кытайның ярын.

Һинд океаны жавап бирэ болай дип:
— Мин үзем дә, күрше, инде бик карт бит.
Гасырларча күрде минем күзләрем
Һиндстанның жирдә бәхет эзләвен.
Күп сөйрәде ул коллыкта богаулар.
Хәзер инде өзелделәр, юк алар.
Азат инде кие урман, киң кырлар...
Африкада да кузгала давыллар.
Ул уянды. Дулуй гүя бер вулкан...

Кушылды сүзгә өченче океан:
— Миңа авыр, мин оялам, туганнар,
Минем сулар чөнки һаман юалар
Кытайга кайгы теләүче илләрне,
Самолетлар жибәрүче жирләрне,
Шул жирләрне, кайда гаскәр туплыйлар,
Азатлыкны без итәрбез юк! — диләр.

Явызлыгын күреп менә шуларның,
Каралалар кайгыдан чал суларым.
Ләкин күрәм: үлә коллык дөньясы,
Батып бара инде аның кояшы!

Бөтен җирдә океаннар шаулуйлар,
Алар бар да азатлыкны даулуйлар.
Төньяк җиле — җирдә иң саф җил, әнә
Төрле якка зур дулкыннар җибәрә.
Алар шаулап, давылланып киләләр,
Җир йөзенә ирек алып киләләр.

БОРЫНГЫ ПОЭЗИЯ

ЯМАНОЭ ОКУРА

(659—733)

УЛЫМА

Кавын татып карасам да,
Син исемә төшәсең,
Каштан кабып карасам да,
Син бәгырьне кисәсең.
Мине шулай йөдәтергә
Килдең каян гына соң?
Көне-төне күз алдымда
Гел әйләнеп торасың!
Кайгырта сине күңелем
Һәрвакытта, һәркайда.
Ятсам, тыныч йоклый алмыйм —
Һаман синең арканда!

Алтын, көмеш, кыйммәтле таш
Нигә соң безгә алар?
Бар да — юк-бар.
Һәммәсеннән
Кыйммәт безгә балалар!

✱

* *

Бай баласы шундый күп киёмле,
Бетералмас киёп гомер дә,—
Череп ята күпме шәп ефәкләр
Ул байларның сандык төбендә!

*

Ә ярлының булмый гомергә дә
Тупас киндер хәтта өстендә.
Ул үзгәртә алмый
Шул язмышны,
Яши, мескен, хәсрәт эчендә!

ОТÓМО ЯҚАМÓТИ

(718—785)

*

* *

Башкаланың юлы — бигрәк ерак!
Нәкъ шулай ук ерак ярым да...
Сөям, диеп, һәр төн
Итәр идем мин ант,
Төш күрсәм — тик күрмим аны да!

ҚИ-НО ЦУРАЮҚИ

*

* *

Жил тындымы — дулкын тынып кала,
Жил истеме — дулкын кузгала.
Бик күптәнге дуслар,
Димәк, алар,—
Тиз аңлашкач шулай үзара!

САҢҖЕ-ХОСИ

*

*

**

Шундый авыр иде буш һәм фани дөнья,
Рухым талган иде, тәмам туеп аннан.
Күрдем ләкин сине
Һәм ошадың миңа,—
Аерыласым килми хәзер шул дөньядан!

ФУДЗИВАРА КИЕСКЭ

*
* *
*

Аһ, бу дөнья, сагышлы һәм фани дөнья!
Бар күргән һәм ишеткәнең — буш, мәгънәсез.
Гомер нәрсә?
Төпсез күктә йөзгән төтен,
Эзер тора юк булырга һичбер эзсез...

БИЛГЕСЕЗ АВТОР

*
* *

Аһ, туктатыр өчен ни эшләргә?—
Булган мине ташлап китәргә ул!..
Чия чәчәкләре,
Сибелегез жиргә,—
Таба алмасын ул китәргә юл!

ТОМОНОРИ

*
* *
*

Бәйләү өчен, башта уң һәм сулга
Аерыла кушак очлары.
Без дә шулай:
Аерылышсак иде
Кушылыр өчен бары!

*
* *

Күпме генә карасам да тау битендә
Үскән чия чәчәгенә язгы танда,
Күзем туймый!
Шул чәчәкләр төсле син дә...
Туймам сиңа сокланып мин беркайчан да!

ОНО-НО ҚОМАТИ

Бар нәрсә хәсрәтле. Башка язмышны
Кеше белми — тик шул язмыш бирелгән.
Нәрсә кала?
Күтәрелгән күк томан
Қырда пыскып янган утның көленнән...¹

*

* *

Озын була көзгә төн, ди һәркем,
Буш сүз генә ләкин бу бары.
Очрашабыз гына,—
Таң ата, үтә төн,
Күз дә йоммый озатабыз без аны.

¹ Шагыйрә биредә үлекне яндыру жоласын күздә
тота.

БАСЕ

(1644—1694)

*

* *

Жәйге үләннәр!
Үлгән сугышчының дан турындагы
Бөтен хыялы.

*

* *

О, усал язмыш!
Данлы бу шлем астында хәзер
Чикерткә сайрый.

КИКАКУ

(1660—1707)

*

* *

Юлчы хәерче!
Жәен бар киеме аның
Жир йөзе һәм күк.

*

* *

Атыгыз таш миңа!
Әле генә сындырдым мин
Чия чәчәкләрен.

ИССА

(1763—1827)

*

* *

Туган илемдө
Нәкъ чиядәй чәчәк ата
Кыргый үлән дә.

*

* *

Менә сандугач!
Ул кенәзләр алдында да
Жырлый бер үк жыр.

*

* *

Тагын кил язга!
Туган йортыңны, карлыгач,
Онытма читтә.

*

* *

Кисәсе агач!
Ә кошлар, уйлап та тормый,
Қоралар оя.

ЯҢА ПОЭЗИЯ
СИМАДЗАКИ ТОСОН

(1872—1943)

КОКОС ЧИКЛӘВЕГЕ

Билгесез бер атаудан, дулкын кагып,
Бер кокос чикләвеге килде агып.

Калдырып туган ярларыңны ерак,
Буйсынып дулкынга, йөздөңме озак?

Карт агач — сине үстергән — исәңме,
Элеккечә куе булып үсәме?

Мин дә йөрим чит-ят жирдә ялгызым,
Төн үткәрәм шәрә ярда берүзем.

Сине күргәч, үткен пычак шикелле,
Йөрәгемне сагыш тар-мар китерде.

Қарыйм батып барган кояш ягына,
Илем уйлап, күздән яшьләр ағыла.

Бигрәк чиксез бу диңгезнең агымы...
Күрермен соң кайчан туган ягымны?!

ЕСАНО ТЕККАН

(1862—1935)

*

*

*

Кем уйлаган, булгандыр диг
Шундый бөөк бер секундын,
Син, атылган йолдыз булып,
Яктыртканда бөтен күкне,
Эй, музейда яткан кара таш!

ЕСАНО АКИКО

(1878—1941)

КУРҚАКЛЫҚ

Димләделәр бармаска ул юлдан мине,
Илтер ул, дип, сине үлем дәрьясына,
Ярты юлдан борылып мин киттем кире,—

Минем алда гел сузыла шуннан бирле
Әйләнеч, тын һәм бормалы юллар гына.

Яхшымы бу, әллә яман?
Сора яр буенда калганнардан,
Анда, минем артымда.

Ә мин, артка бакмый, очам һаман
Давыллар канатында.

Учлап-учлап алсу жимешләрен
Диңгез дулкынына сипте дә таң,
Үсеп чыкты бакча... яңа!

Алсулатып энэ офык читен,
Таң гөлләре инде яна.

*

* *

Яшеллеге бетеп килгән,
Тамырыннан чапкан үлән
Исе килә минем борыныма.
Үз турымда уйлый башлау белән
Утыз яшь тулганнан бирле миңа...

*

* *

Үрелгәннәр шул кадәрле
Чуалган бу кара чәчнөң
Чиксез, шашкын бөртекләре...
Нәкъ шулай ук чуалдылар
Каршылыклы минем уйлар.

ГҮЗӘЛ ШӘҺӘР

Бер солдат юк ул шәһәрдә урамнарда,
Юк рибачы¹, юк шымчы, юк чиркәү анда,
Хатын-кыз хөр, һәркем аны хөрмәт итә,
Мәдәният үсә, һәркем хезмәт итә...
Аһ, мактаулы Токио күк түгел һич тә!

¹ Рибачы — зур процент белән бурычка акча биреп торучы.

ҮЗ ЮЛЫҢ

Синең белән бергә бара гадәттә
Син сайлаган юлдан бик күп юлдашың.
Ә кайчакта китәсең ялгыз башың.

Күңелле була ул ялгыз барсаң да,
Иптәшләрең булса ләкин янында
Күңеллерәк була юлың тагын да.

Үзең теләп сайлайсың син юлыңны.
Турымы я әйләнәме тауны ул,
Ул — барыбер, үзең сайлап алган юл!

ЕНЭДА ЭЙСАКУ
КӨЛГЭ ЭЙЛЭНГЭН ЖИРДЭ

Акрын атлайм,
басып
көйгөн жиргэ.

Кышкы кояш
көлнө агарткан.

Яшь үләннәр
һөжүм итә көлгә,
Яшел уклар атып
һәр яктан.

Эндәшәм мин
юкка
сабыема!

Тик яңгырау
китә су буйлап.

Ераклардан
жавап бирә миңа

Тик салкын жил,
сузып һәм улап.

Айой күпере.
Дулкыннарға карыйм.

Сүнде берсе,
балкып алды да.

«Кыска булды,—
диеп моңаям мин,—

Шулай аның
балачагы да!»

! Автор биредә Хиросима трагедиясен күздә тотта.

КОМАЦУ МИТИО

ИҢ ЗУР ОЯТ

«Ачлыктан үлмәс өчен!» — дип,
Оялып җавап бирә
Үткән сугыш инвалиды,
Сорасаң: «Қорал ясыйсың
Аларга, — диеп, — нигә?»

ФУҚАГАВА МУНЭТОСИ

ҚАРШЫЛЫҚ КӨЧЕ

Чык иреккә, ялкынланып,
Жирнең яшерен көче!—
Халык кызын, тотып алып
Қиттеләр, халык өстенә
Листовка сипкән өчен!

ХИРОСИМА

Һәркемнең көйгән гәүдәсе
Күренде миңа ул көнне
Сеңлем гәүдәсе төсле...
Бик озак карап йөрдем мин
Куа алмый шул хисне.

ОГИ ИСИКО

**МӘЖБҮРИ ТАПШЫРУ АРКАСЫНДА
АЧ КАЛГАН АВЫЛ**

Иген унды котырып.
Нинди файда ләкин аннан
Тапшыргач ач утырып?

*

Яланаяк басып карга,
Бара малай язын чәчәр өчен
Тик бер уч дөгә сорарга!

*

Күсе чиный кай жирдәдер...
Көтәргә алган дөгәңне
Баш астыңа тизрәк яшер!

Г А Р Э П И Л Л Э Р Е

МИСЫР

МӨХӘММӘД ӘЛ-ӘСМАР

КУНАК ЙОРТЫ

Кешеләргә кунак йорты бу дөнья,
Аерым-аерым төрле бүлмәләр анда.

Бик иркен кайсы, ә кайсы — тыгызрак;
Берсе якты, берсе караңгы, пычрак.

Кунак яши шуларның һәрберсендә;
Киләләр, китәләр тиешле көндә.

Берәү яши ясап һәркөнне бәйрәм;
Ә кайберсе — авыр хезмәттә һәрдәм.

Берәүсә бай, берсе гел ярлылыкта,
Табалмый кайчагында бер сынык та.

Килә бер көн, китә алар озакка —
Кире кайтмаса шундый бер торакка;

Караңгы һәм тыгыздыр бусагасы,
Үтеп шуны, алар мәңге каласы.

Элекке бар токымнар шуннан үткән;
Килер токымны да гүр көтә күптән.

ХАФИЗ ИБРАҢИМ

ХӘЙЛӘ ӘФИЮНЫ

Нил елгасы! Синен аккан сулар
Борылып кайтмаган күк тагын да,
Үтте золмәт, Мысыр иле тора
Хәзер хөрриятнең таңында.

Гасыр буге хәйләләрен дошман
Әфиюн итеп безгә иснәтте.
Без арындык инде ул агудан,
Селтәр өчен өстән михнәтне.

Без төшендек — безнең бурыч алда —
Якты хакыйкәтне яклауда.
Ә баш тартсак, гасырлар буена
Безгә мөмкин булмас акларга.

Юлларыбыз якты, максат ачык,
Бөек шатлык жылыта йөрәкне.
Һәм намуслы, якты юлга басып,
Без сайладык авыр көрәшне.

Күтәрелде безнең мәгърур халык,
Бар кодрәте белән калыкты.
Юк, кол итә алмас инде артык
Илбасарлар безнең халыкны!

ФӘТХИ КУРА
КҮГӘРЧЕН ГӨЛДЕРДӘВЕ

Күгәрчен, гөлдердә,
Сөйлә минем каргышым.
Үз илемә үземне
Үги итте язмышым.

Күгәрчен, гөлдердә,
Аңлат минем теләкне:
Кол иттеләр илемдә
Мине сөйгән йөрәкне.

Авыр минем язмышым,
Килешмим аның белән.
Күгәрчен, гөлдердәп
Белдер шуны таң белән.

Авыр көн туды миңа,
Шуны кичерә илем,
Күгәрчен, гөлдердәп
Сөйлә сагышымны минем.

Күгәрчен булсам иде,
Һавада очсам иде,
Кайгы, сагышны белми
Дөнья кыдырсам иде.

Төшөп ял итәр идем
Жылысында оямның.
Оям тыныч түгел шул,
Чөнки кеше булганмын.

МӨЖАНИД ГАБДЕЛЬМЭНГАН МӨЖАНИД

БАЙЛЫК

Авыз эчемнән жыр мыгырданып
Тирбәткәндә иртән бәбине,
Минем хатын китә дә уянып,
Тәнкыйть итә башлый ул мине:
«Иртүк болай ни итенүең бу?
Ач карыңга хәмер салдыңмы,
Я Сөләйман патша хәзинәсен
Төштә күреп, табып алдыңмы?
Я булмаса һарун Рәшит диеп
Фараз итәсеңме үзеңне,
Жырлыйсыңмы син аласың килеп
Әллә артист дигән исемне?»

«Дәрәс шаяртасың, хатын, — димен, —
Артистлыкка миңа бик ерак.
Ләкин бер карасаң, хәлем минем
Сөләйманныкыннан яхшырак:
Теләсәң никадәр суыбыз бар
Ипи катысын жебетеп ашарга...
Қарачы бер, нинди улыбыз бар, —
Мең хәзинәң житми аңарга!
Ә янымда менә син — хатыным,
Андый байлык юк бит жирдә һич!
Үзең уйлап кара: син — алтыным
Сөләйманда түгел, миндә ич!

ГАБДЕЛГАЗИЗ СЭЛАМ

ЖИТЭР, ЭИ КҮЗЕМ!

Яшең түкмә, күзем, син чыда!
Ике мәгънә ике тамчыда:
Берсе: «Нинди якын иде!» — ди;
Берсе: «Нинди ерак иде!» — ди...
Яшең түкмә, күзем, син чыда,
Күпме түктен, житәр шунысы да.

Ул күренмәс, юкка кәтмә син,
Юкка яшеңне дә түкмә син.
Карашларың юкка сүнмәсен;
Гөлдәй йөзем юкка шиңмәсен.
Юкка янмыйм кибеп мин — чыра;
Яшең түкмә, күзем, син чыда.

Гаепле бит, дәръя күзем, син:
Қарадың бит аңар үзең син!
Тыңламадың йөрәккәемне —
«Қарама!» — дип ул әйткән иде.
Инде ташлап киткән юлчыга
Қарап яшең түкмә, син чыда.

Юк, белми ул яшыңең бәһасын.
Сөйсә иде ул яшь иясен,
Аны ташлап калдырмас иде,
Күз яшьләрен тамызмас иде.
Ул киткән якларга, күзем, син
Қарап талма, кара түзеп сий!
Түкмә яшең, аның томаны
Капламасын якты дөньяны!

ХӨСЭЕН ЭТ-ТЭНТАВИ

Аһ, туган илем!

Озак юлны тәмамлайсы иде,
Кайтып кереп туган өеңә.
Тормышыңны бер жайлайсы иде,
Барсын иде үзенә көенә.

Илем, сиңа якынлаша барам,
Кораб йөзә төнгә дингездә.
Синәң белән якынлаша арам,
Қочак жәйдеңме соң син безгә?

Кораб, зинһар, димен, йөз тизрәк,
Тизрәк жит, көткән вакытым!
Көткән илгә кайтыйк без тизрәк,
Қаршы алсын көткән хатыным!

Мин күп илләр үттем дөньяда,
Һәммәсеннән матур Ливаным.
Су өстендә, менә монда да
Матурлығын сизәм мин аның.

Тын бакчам да, иске өем дә
Таңга төренгәндер бит хәзер.
Хәтта дингез минем күземә
Күренә бакчам кебек төстә бер.

Туган илкәемнән аерым яшәп,
Бик күп күрдем михнәт-нужалар.
Дус-ишләрем мине аңларлар шәт
Һәм кулларын миңа сузарлар.

Һәм хатыным әйтер: «Бу — син! Бу — син!»
Дөвалар ул күңел ярамны...
Сабырым калмый, шул минутка сусыйм,
Ашыктырам тагын корабны.

Тизрәк, — димен, — кайчан илтерсең
Илебезгә, диңгез ярына;
Жиребезгә кайчан житәрсең,
Тын бакчама, сөйгән ярыма...

СУРИЯ

ВАСФИ ӘЛ-БУННИ

АНА ЖЫРЫ

Балаларның йоклар чагы,
Йокла, балам, йом күзең.
Көйдермәсен сугыш уты
Безнең гүзәл жир йөзен.

Тынычлык ул һәр ананың
Бишек жырында яңрый,
Төнъяк бозында, көнъякның
Эссе комында яңрый;
Барлык илләрне сугыштан
Саклау турында яңрый.

Йокла, балам, син үсәрсен
Кыю, батыр ир булып,
Тынычлык өчен көрәшкән
Батырларга тиң булып.
Батырлар сугыш хәүфеннән
Илне алалар йолып.

Йокла, улым, тыныч йокла
Күреп матур төшләрне,

Тыныч йокыңны саклаган
Күп-күп төрле кешеләрне;
Дөньяның төрле ягында
Алар йөргән төшләрне...

Балаларның йоклар чагы,
Йокла, улым, йом күзең,
Көйдөрмәсен сугыш уты
Безнең ямьле жир йөзен.

ИМАМ ҒАТАВАИ

КЕРФЕКЛӘР АША...

Серегезне яшерегез керфекләргә,
Чөнки серләр чагылалар бит күзләрдә.
Күзләр оста йөрәк серләрен сөйләргә.

Була күзләр, кайгы-хәсрәт яше тулы,
Алар шуны сөйләп бирәләр берьюлы:
Ул гашыйкның сөйгән яры ерак киткән,
Һәм ул хыянәткә кадәр барып житкән.
Қабатланмас инде ямьле сөю язы,
Татлы бәхет кире борылып кайтмас тагы.
Яшь түгә ул, мәңге калган инде ярсыз;
Сер саклауда андый күзләр ихтыярсыз.

Тик күзләрдә әрнү генә тормый чыгып.
Қайчакларда шатлыкны да булмый тыеп.
Шулай була сөю хисен кичергәндә,
Шул хис белән аңны жуеп исергәндә.

Ләкин күзләр була тагын шундый сәер;
Шатлығы юк, кайгыдан да көйми бәгырь.
Алар керфеккә өргенеп көтә нидер,
Шул көтүдә көннәр үтә, үтә гомер.
Керфек какмый, үтә хыял артлы хыял;
Көтә күзләр, нидер көтә, һич итми ял.

ГЫЙРАК

ГАБДЕЛВАҢҢАБ ЭЛ-БЭЯТИ

БАГДАТ ТУРЫНДА ЖЫР

Багдатым, син бар галәмгә бер шәһәр.
Синдә бакчаларда бергә күрешәләр
Зур кояш һәм иң нәниләргә кадәр.
Синдә үк ята тулып хәвеф-хәтәр.
Синең изге туфрагың, зәңгәр күгәң
Кайчан тояр аягым, күрер күзем.

Уйласам дулкынланам, кысыла тыным
Данлы Дижлә елгасын, алтын комын.
Мин хәтерләсәм, сабырсыз талпынам
Анда таба очучы кошларсыман.
Сакыяң¹ шыгырдый, тарта ул суны.
Син, шәһәр, тып-тын сыкрау белән тулы...
Мин авылларда хәзер гомер сөрәм,
Сиңа сагынычлы сәламнәр күндерәм.
Урамыңда зур халык диңгезенә
Кушылырмын әле дип жан сизенә.
Төннәр үткәч, ямьле таңнарың тугач,
Изге ташларыңны саф яңгыр югач.
Һәм жемелдәп, гүя таң йолдызлары,
Миңа карар балаларның күзләре...

¹ Сакыя — су күтәргеч тәгәрмәч.

Аһ, күрерменме халыкның ул таңын —
Урамында баш күтәрү байрагын!
Яши халкым, ач-ялангач, кол булып,
Талый дошман, аны ач козгын булып.
Ул чукуган һәр йөрәк, һәр күз өчен
Омтылам алырга дип халкым үчен.

Багдатым минем! Улың качкын әле;
Читкә көч туплар өчен качтым әле.
Багдатым! Син бар галәмгә бер шәһәр;
Бар галәмгә яңгырар синең каһәр!
Әверелерсең син явыз дошман өчен
Бер кабер булып, — килер ул изге көн!
Без күрербез — кызларың һәм улларың —
Өстебездә хөр күгеңнең нурларын! ¹

ШАГЫЙРЬ ТУГАННАРГА

Беләсезме, гомер ул — шундый бер жыр,
Яши белү — тәмам жырлау белән бер, —

Килер таң, — дип, — караңгы төн соңында, —
Көрәш башлап бәхет даулау турында.

Туа ул жыр халыкның йөрәгеннән,
Игенченең сукаланган жиреннән.

Өзелгәндә — богаулар чыңлавыннан,
Куылганда — залимнар улавыннан.

¹ Шигырь Гыйрак революциясенә кадәр язылган.
(Тәрж.)

Алар тәртибенең мэтәлевеннән,
Жиңеп чыккан халыклар бәйрәменнән.

*

*

*

Гомер жыр ул, гүзәллегендә — тиңсез,
Бары тик башлавы берәз күңелсез.

— —

РЭШИД ЭЛ-ЯСИН

ДОШМАН

Тир һәм маллар түгеп, бандитларга
Полигоннар илдә ясыйбыз.
Үз кулыбыз белән балаларга
Без каберләр шулай казыйбыз.

Океан артларыннан килгән дошман
Безгә шундый фәрман бирмәкче:
«Менә шушы снарядны моннан
Тегеләйгә атып жибәрчел!» —

Дип ул күрсәтмәкче, Октябрда
Азат юлга чыккан зур илгә.
Сугыш ачып, безнең жылкәләрдә
Тели шунда басып керергә.—

Шуны тели эшкә ашырырга —
Сүндерергә якты маякны,
Тели химаясез калдырырга
Тынычлыкны, безнең Гыйракны.

Ләкин андый явыз ният белән
Бара алмас дошман еракка.
Дус ил!

Эшчән халкымны мин беләм —
Шикләnmичә таян. Гыйракка!

ЛИВАН

ЭСЭД СЭЕД

ТУГАН ИЛЕМ

Мин — ил улы, гашыйк бу дөнъяга:
Туплар түгел, белем кирәк аңа.
Бөтенләй ят аңа сугыш юлы,
Кирәк аңа тыныч тормыш юлы.

Туган илем, сине сөям бит мин,
Син дә сөй, дип, ләкин таләп итмим...
Азмы сине күрәлмаучылар?
Язмыш белән синең уйный шулар.

Ярлы, диеп, минем туган өем,
Ташлап китмәм сине, туган илем.
Ваз кичәргә эзер мин жанымнан
Йолу өчен сине богавыңнан.

Ул богауга ничек түзә алыйк?
Без зинданга сине ничек салыйк?
Ирек сөйгән уллар, — Ватан-ана! —
Хаклык белән бүген кораллана.

Мин олылыйм тырыш хезмәт явын,
Заводларның тыныч, тигез шавын,

Батыр эшен жирне сөрүченен
Һәм союзын эшче, игенченең.

Күлэгәңне зурлыйм урмандагы,
Шат яңгырны иркен кырлардагы,
Алтын көнне, якты, зәңгәр төнне,
Азатлыгың, ямең, куәтеңне...

Без читләргә мәңге баш имәбез,
Алар өчен сугышып жан бирмәбез —
Горур бөркет тар читлектә ятмас,
Көчле ташкын мәңге кире акмас!

ТУНИС

МӨХӘММӘД ӘЛ-ӘРУСИ — ӘЛ-МӘТАРИ

ЖИР ӨНЕ

Жир ул минеке
Ата бабамнан.
Һәм үзем дә бит —
Баласы аның.
Күмәрмен гөлгә,
Кайтармый калмам
Туган жиремә
Әүвәлге даның.

Жиремне басып
Алган дошманнар
Гәрчә көчлеләр
Һәм мәкерлеләр,
Мине — жир улын
Жиңәлмәс алар,
Бик күп бит чөнки
Минем кебекләр.

Тезләндерәлмәс
Дошманнар безне,
Ачылды күзләр,
Кире йомылмас,

Шәһит китәрбез
Яклап жиребезне,
Үлем ачысы
Куркыныч булмас.

Үз жирем бу! Мин —
Хужасы аның.
Буйсынмыймын миң
Чит законнарға.
Суеп үтереп
Жир балаларын,
Язганнар аны
Манчып каннарға.

Шул закон белән
Хөкем ителеп
Мәхрүм булдык без
Жир һәм сулардан.
Шул закон белән
Беттек өтелеп,
Читкә куылдык
Олы юллардан.

Юк, жир — минекел!
Куармын аннан
Минем халкымны кол итүчене.
Жирем гөл-бакча
Булыр яңадан,
Шуңар багышлайм
Барлык көчемне!

Соң сулышкача
Саклармын аның
Иреген, намусын,
Жиремнең данын!

Кем ул, — «килде, — ди, —
Авыр вакытлар?»
Булганы да юк
Миңа жиңеллек.
Авыр язмышлы,
Көчле токымнар
Залим өстенә
Килә жиңмереләп.

Талаучылардан
Даулый ул жирен,
Качалмас алар
Жавап бирүдән:
— Әйт рәхим итеп,
Каяле жирем?
Күтәр үкчәнне
Минем жиремнән!

ИРАН-ТАЖИК ПОЭЗИЯСЕ

БОРЫНГЫ ПОЭЗИЯ

ӘБЕЛХӘСӘН РУДӘКЫЙ

*

* *

Бар шундыйлар — тәмле ашлар тулып тора өстәлендә,
Ә бик күпләр таба алмый үзенә арпа икмәген дә.

*

* *

Күрсә ачны тук кеше аңа карап: «Ахмак, — ди, — син»,
Нәкъ шуның күк сау кеше һич белмидер авыру хәлен.

*

* *

Һәрбер яңа әверелә искелеккә,
Бик күп еллар үтеп киткәч тагын аннан
Алмашына ул искелек яңа белән,
Яшәп килә бу киң дөнья шулай һаман...

*

* *

Шатлыклы бул һәм янып сөй гүзәлеңне.
Дөнъя бит ул нәкъ бер аккан инеш кебек,
Үткәннәрне оныт, яшә өмет белән,
Тору яхшы бу дөнъяда уйнап-көлеп.

*

* *

Бу галәмне урап алган пәрдә аша
Син күз белән күрә алмыйсың тормыш серен,
Өйрән йөрәк күзе белән күрергә син
Бу дөнъяның яшерен серле барлык жирен.

*

* *

Тыңлайсың һәркөн хозурланып
Матур жыр моңнарын,
Тик ишетмисең фәкыйрьләренең
Йөрәк аһ-зарларын.

*

* *

Инде күптән кара жирдә син ятасың,
Қабердә дә икмәк гамен кайгыртасың.

*

* *

Юк дөнъяда зуррак шатлык, бэхет һәм дә
Дуслар белән бергә тату яшәүдән дә.
Бу дөнъяда юктыр авыр кайгы, аһ-зар
Сездән аерым торудан да, якын дуслар.

*

* *

Урлагансың син кызыл гөлнең төсен һәм хуш исен:
Ал төсен — алсу йөзеңә, хуш исен — чәчең өчен.
Алсу гөл төсен ала су — син битен китсәң юып,
Аңкыта чәчең хуш исләр нәкъ жофар кебек булып.

*

* *

Акыл күзе белән кара дөнъяга син,
Элеккечә син аңарга йөрмә карап!
Дөнъя бит ул — дингез. Әгәр йөзәм дисәң,
Йөз син, әйдә, изге эштән ясап кораб.

*

* *

Ел эчендә бер генә бәйрәм була, тик бер генә,
Күз карашың — мәңге бәйрәм, нур сибәдер күңелемә.
Ел эчендә гөл чәчәге бер генә тапкыр ата.
Син, гүзәлем — гөл чәчәк атып торучы гөл генә.
Елда бер генә бизи нәркиз гөле жир күкрәген,
Күзләреңнең нәркизе — балкып торадыр гөл генә.

Ул кара нәркиз — уяндисә, кабат нурын чәчә,
Бакчадагы нәркизем — шиңсә, терелми һич кенә.
Торса да гүзәл кипарис — мәңге яшел, төз булып,
Ул синең зифа буеңа тиңләшә алмый бер генә.

✱

* *

Мин сине сөям, гүзәл кыз, һәрвакыт уйлап янам.
Ач күзеңне Рудәкыйгә, бер сөенсен ичмасам!
Бик кыенмы шулкадәр сиңа мине үбеп алу?
Бик жиңселмени үземне мәңгелек утка салу?
Миңа жиңсел булган эш күренә сиңа авыр кебек.
Мин кыен дим — шул чагында елмаясың син көлеп.

✱

✱ ✱

Калмады сабырым хәзер, акылым тәмам бетте янып,
Ташлап ул киткәч мине — акыл, йөрәк соң ник кирәк?!
Кайгы-хәсрәтем хәзер алдымда Қаф тавы кебек.
Таш кыяның нәкъ үзе күк ул гүзәлемдә йөрәк.

ШӘҢИД БӘЛХИ

*

* *

Кайгыдан да төтен чыкса иде эгәр,
Учаклардан кара төтен чыккансыман;
Барлык илне куе сөрөм каплап алып,
Кара төнгә дүнәр иде бөтен дөньяң!

Кай ягыңда булмадым мин синең, дөнья?—
Күп хәлләргә юлыгыр әле барачак юл.
Гыйлем белән бәхет бергә очрый калса,
Ис китәрлек зур вакыйга булачак ул!

*

* *

Тус шәһәре хәрабәсен карап йөрим:
Сөяк... Жимерек... Ябалактан сорыйм шунда:
— Гыйбрәтле сүз әйтче миңа, «зирәк» кошкай!
Әйтте ул җавап биреп: «Вай, бу дөнья, вай...».

ӘБУ МАНСУР ДӘҚЫЙКЫЙ

*

* *

Тотнаксыз син юк-бар белән тулган, дөнья,
Теләгең тик яманлыкка тарту гына!

Кемгә бәхет, кемгә бары михнәт синдә,
Капкаң ачык жәннәтең һәм тамугыңа!

Һәр хәкимгә¹ хәерчелек киemen биреп,
Алтын кием кидердең һәр явызыңа!

Козгышыңда, еланыңда озын гомер,
Ә кыскасы — былбылда һәм тависыңда!

Ил талаучы угрыларың йөзгә житә,
Тугрыларың илледә үк мәрхүм була!

Үзең төсле явызларны сөясен син,
Шәфкатьле син шундыйларга бары, дөнья!

*

* *

Торгын тормыш! — синнән минем юкка чыгу:
Торгынлыкта мөмкинмени үсү, ныгу? —
Агып торган агым сулар ничек сафлар!
Буадагы тыныч сулар ничек тынчу!

¹ *Хәким* — зур белемле, фәлсәфи белем иясе мәгъ-
нәсендә алына.

ӘБУ ГАЛИ ИБНЕ СИНА

РОБАГЫЙЛАР

Минем динем — хакыйкатыкә ышануда.
Ышанам мин, инанам мин фәкаты шуңа.
Әгәр мине, — шундыйны да, — динсез дисән,
Шул бердәнбер иманлы да юкка чыга.

*

Гыйлем-белем юлында мин азмы бардым,
Йөрәгемә мең кояшның нурын алдым.
Ә шулай да, караңгылык сараеннан
Чыгар юлны тапмадың син, газиз жаным...

*

Нигә тудым? Шуңа җавап тапсаң иде.
Ни бу яшәү? Шуны аңлый алсаң иде.
Шундый авыр уйлар белән сыкранмыйча,
Аз булса да тынычлыкка талсаң иде.

*

Белдем, мәгънә, синең барлык сүзләреңне.
Белдем, Галәм, синең байтак серләреңне.

Һәм мин шушы белемнәрнең чигенә житеп,
Белдем бары — бернәрсә дә белмәвемне...

*

Бу галәмдә мөһәббәт сөн күптән, қояш.
Нурларында бүләк китер күктән, қояш:
Йөзәндә — моң, йөрәгендә әрнү барны
Юлларында күргәнсеңдер иртән, қояш?..

ЭБУЛХЭСЭН КИСАИ

*
* * *

Ал гөл — жәннәт бүләге ул,
Ходай үзе биргән бүләк.
Өйгә шул гөл керде исә,
Гүзәлләнә безнең йөрәк.

Алмаштырма тиеннәргә,
Сатма гөлне, аңла, кызый:
Ул тиенгә ал гөлдән дә
Яхшырак зат табыламыни!?

*
* * *

Чал чәчләрне кара төскә
Мутлык белән буйыйммыни?—
Дуслар мине: «Яшәрергә
Тели бу!» — дип уйлыймыни?—

Чал булдыңмы — халык синнән
Хикмәтле сүз таләп итә.
Ә ул нәрсә, дускайларым,
Юк лабаса миндә һич тә!

НАСЫЙР ХӨСРӘУ

АЛЛА БЕЛӘН СӨЙЛӘШҮ

(Кыскартылып алынды)

Тапшырдың да мәхәббәтнең бөөк көчен,
Безне гөнаһ тозагыңа төшерер өчен,
Гүзәлләрнең оят-хәя пәрдәләрен
Үзең урлап киттең, раббым, үзең, үзең!

Гүзәлләрнең гүзәлләрен бу дөньяга
Синең әмерең белән бирә Болгарстан.
Әйтче, раббым, минем нинди гаебем бар соң,
Шундый тиңсез гүзәллеккә сәждә кылсам!?

Мөриdlәр дә, мөртәtlәр дә синең ижәт.
Аңа — жәннәт, моңа — тамуг?.. Мәгънә кайда!?
Мөриdlәрен, әйттик, сине данлый, мактый,
Ә без нигә? бездән сиңа нинди файда!?

Син — бирүче яманлыкны, — мин — кылучы.
Арабызда, чамаласаң, аерма аз:
Мин начармы? Димәк, синең ижәт шундый,
Ошамыйммы? Ник яраттың ошамагач!

Табигатем белән тимер рудасы мин:
Хет туксан кат мине шунда эрет әйдә,
Ләкин миннән бер тамчы да алмаз чыкмас,
Кем гаепле? Синме моңа, минме әллә!?

Кем ташлады жиргә гөнаһ орлыкларын?
Кем үстерде? Үзең түгел, кешеңмени!?
Нигә безгә шундый яман язмыш бирдең?—
Мәхшәр көндә мәсхәрәләр өченмени!?

Сорый торган сүзләр миндә тагын бар да,
Күренеп тора сораганны яратмавың.
Нигә миңа тел бирдең соң алай булгач?—
Нигә мине хайван итеп яратмадың!?

Шайтаныңны өсләтәсең безнең өскә:
«Аздыр, имеш, бәндәләрне әйдә, әйдә!»
Синең белән әрепләшеп ни файда бар,
Тондыр мине тирәнгәрәк жәһәннәмгә...

Әгәр минем телне тартып алмасаң син,
Синең теге мәхшәрдәге суд каршыңда
Сөйләшербез әле, алла, тагын бер кат,
Менә шунда — барлык халык уртасында!

ЧИНАР БЕЛӘН КАБАК

Кабак үсеп утыра иде чинар күлэгәсендә.
Үрмәли бу чинар буйлап, өскә менә һәр көндә.

Урала да чолгана бу, һаман өскә омсына,
Егерме көн дигән чакта, җитте чинар очына.

Шул чагында чинарга да биреп берәз игътибар,
Сорады ул: «Кем олырак? Ничә көнлек син, чинар?»

Чинар аңа эйтте шунда, тыйнак кына, тын гына:
«Минем үсә башлавыма тик ике йөз ел гына!»

— «Нинди ялкау нәрсә син!» — дип тирги кабак
чинарны:

«Егерме көн үтте бары, ә мин синнән югары!»

— «Бәхәсләрне,— диде чинар,— куеп торыйк әлегә,
Көзгә кырау төшкәндәрәк күз салырбыз хәлеңә.

Тиздән менә көзгә жылләр, гадел жылләр килерләр,
Кем югары, кем түбәнне шулар әйтеп бирерләр...»

ГОМӘР ХӘЙЯМ

РОБАГЫЙЛАР ¹

Яратдың да, ходай, минем жисемне син,
Язып куйдың эшләячәк эшемне син.
Үзең язган гөнаһларны кылган өчен,
«Жәһәннәмгә, кеше, син кер!» — дисеңме син!?

*

Коръандагы аятләрне, и ходаем,
Күзли һәркем сирәк кенә уку жаен,
Ә жамдагы ² «аять»ләрне укый күпләр
Иртә намаз, кичке намаз вакыты саен.

*

Ниләр юктыр бу балчыкта, дигәнсыман,
Чүлмәкченең нишләгәнән багып торам:
Шаһлар башы туфрагыннан савыт ясап,
Тотка куйды — коллар кулы балчыгыннан...

¹ Сайланып алынды.

² Жам — кадех, эчемлек савыты.

*

Синдәгедәй кодрәт булса әгәр минем,
Бу дөньяңны сүтәр идем, жи́мерер идем
Һәм адәмнәр мәңге рәхәт яши торган
Бүтән дөнья ижәт итеп бирер идем!..

*

Мин килүдән нәрсә артты бу жиһанда?
Мин китүдән ни генә соң кими анда?
Нигә килдем? Нигә китәм? Максат нидә?
Юк, җавап юк бу сорауга һичберкайда...

*

Бу тирән күк әйтте миңа: и туганым,
Минем әгәр булса иде ихтыярым,
Бу галәмдә мәңге бушка әйләнүдән
Қотылыр иде минем мескен йолдызларым.

*

Күпме генә котырсаң да: мин дә мин!— дип,
Минем милкем Мысыр, Қытай һәм дә Рим, дип,
Өлешебезгә тигән көмеш — нәкъ бер тигез:
Өчәр карыш кәфен белән адым жир бит...

*

Галәм өчен, әйтче, кеше, син кем генә?
Синең яшәү — барлы-юклы төтен генә.

Үлем һаман упкын әле, төпсез упкын,
Төштең киттең һәм мәңгегә беттең генә.

*

Мин изгемен, шәфкатьлемен, дисең, ходай.
Шәфкатьле син — әгәр башны ңеп торсам.
Иблисне син баш ормый дип, сәрдең күктән,
Қарышканны гафу ит син, бөек булсаң!

*

Ул — карта, бу — алмашка үсеп житә,
Яшәү шулай — чиратлашып дәвам итә.
Дөнья һаман кемнеке дә түгел хәлдә:
Қилгән — китсен, бүтән килә; ул да китә...

*

Ах туйдым мин җиһаныңнан, туйдым тәмам:
Синең сыең ачы хәсрәт, кайгы һаман.
Һәрбер барны юк итәргә оста бит син,
Қоткар әле, ходай, мине бу дөньядан.

*

Қайбер эштән читтә булу яхшы булыр,
Қайбер сүздән телне тыю яхшы булыр,
Әгәр әле телең, күзең исән икән,
Телсез, күзсез булып тору яхшы булыр...

*

Талашма син, исэн булуйм дисәң әгәр,
Алар сине теләгәнчә изәчәкләр:
Үзләредәй ишәк түрә түгелләрне
«Имансыз» дип, «инкарьче» дип кисәчәкләр.

*

Әзәлдән¹ үк юылганмын гадәмдә² мин,
Исеп жилдәй, гизәм чиксез галәмдә мин,
Яшәү дигән озын, авыр юлны үткәч,
Бер уч туфрак була торган адәм лә мин...

*

Туйдым, дөнья: чиксез юлың күңелсез лә,
Ишетмисең күккә ашкан өнемне дә:
Ахмакларга шәфкатьле син... Искә алчы:
Мин дә бигүк зирәк бәндә түгелмен лә,

*

Үлгәннән соң урыным минем кайсы рәттә?
Мөһим түгел безнең өчен бу әлбәттә:
Фәрештәм дә, жәннәтем дә — үз янымда,
Ә бу бәхет сиңа, суфый, ахирәттә!

¹ Әзәл — матдәнең жанлы хәлгә килгән чоры.

² Гадәм — мәңгенең киресе.

✱

Мескеннәрнең берсе булып туган өчен,
Гомер юлы шундый ямьсез булган өчен,
Қаргама син күкне, яки күктәгене:
Ул болай да синнән күп кат көчсез, мескен...

✱

Азмы ачтым табигатьнең яшьрен серен,
Сатурнны¹ күрде хәтта күңел күзем,
Һәрбер серне, һәр төенне чишә алдым,
Чишелмәде бары синең төен, үлем...

✱

Бу хәрабә — шаһ сарае түре иде,
Патшаларның кәеф сөргән жире иде...
Хәзер монда: «алар кайда!» дигәнсыман,
Бары урман күгәрчене елый инде.

✱

Күрәм, дөнья, юмартсың син һәр шакшыга:
Алар милке — мунча, чыгыр, арык, елга...
Кем намуслы — аңа бары каткан икмәк,
Тфү! — сиңа: син тик шуңа лаек, дөнья!

✱

Сине, кеше, язмыш әзме чәнчемәде,
Тәгәрмәче азмы сине яньчемәде!

¹ Сатурн Хәйям яшәгән чорларда «бәхетсезлек китерүче планета» дип йөртелгән.

Азмы кара бөдрә чәчне, ал йөзләрне
Мәңгелеккә жир астына яшермәде...

*

Адәмнәрне жанлы итеп ясадың син.
Инде аны жимереп (үтереп) ятасың син:
Бу ижатың начар булса, кем гаепле?
Яхшы булса, нигә аны ватасың син?!

*

Үгезләрнең¹ берсе өстә — күктә көйри.
Берсе аста — мөгезе белән жирне тери².
Алла шушы ике үгез арасында
Өер-өер ишәкләрен көтеп йөри.

*

Базлар уйды, тозак куйды ходай юлга,
Һәм чыгарып жибәрде ул мине шунда:
Минем кайда кабасымны белде, көтте!—
Менә шушы явыз мине хөкем кыла!?

*

Намуслырак, кешечәрәк сыйла, тормыш!—
Түбәнлеген чүбен миңа койма, тормыш:
Синен алдак, эче, тәмсез шәрабыңны
Бәбәгенә бәрмәс борын уйла, тормыш.

¹ Үгез йолдыз.

² «Жир үгез мөгезендә» дигән уйдырмага ишарә ителә.

Қарыштың син ходаеңа азмы, Хәйям...
 Хисап көнең житеп килә. Кайда файдаң!?
 Алланың да ялагайны яратканын
 Изге булсаң, аңлый алмас идең, Хәйям.

*

Қарга кунды алтын сарай сырларына,
 Шанның башын алып кайтып тырнагында.
 Қычкырды ул: «Әй жырчылар!— шаһығызны
 Мактағызчы инде менә бу табында!..»

*

Дөнья безгә чиксез авыр хәсрәт бирде.
 Жилкәбезгә таудай авыр михнәт өйде.
 Эх, күрсәгез иде безне, тумағаннар!—
 Ычберегез бу дөньяга килмәс иде.

САБИР ТИРМИЗИ

Дөнья гизеп йөргән чакта төрлө илдә:
«Бушка,— дибез,— узган икән гомер өйдә!» —

Кабырчыкта ята торган энжеләргә
Мөмкин түгел дәрес бәя билгеләргә.

Гомер кичерә кайгыртучан хәлдә, кеше:
Ачу тоту — акылга сай адәм эше.
«Мин кылдым да, мин ниттем!» дип сабыйланма,
Тәкәбберлек колы булган бәндә төсле.

ЖӘЛАЛЕТДИН РУМИ

УРЫНСЫЗ БӘХӘС

Аңлашмаулар талашуга барып житә,
Иң сыналган дусларны да дошман итә:

Һәр нәрсәнең бүтән телдә исеме башка,
Аңлашмасаң, шул бер сүз дә житә башка...

Килә юлдан тыныч кына сөйләшкәләп,
Дүрт якын дус: төрек, грек, фарсы, гарәп.

Очрады да ниндидер бер яхшы бәндә,
Бүләк итте бу дүрт дуска көмеш тәңкә.

Фарсы әйтте: «Базарга без барыйк, дуслар,
Бу акчага ангур алып ашыйк, дуслар!»

Гарәп әйтте: «Төкерәм синең ангурыңа:
Әнаб тәмле, әйдә әнаб алайык моңа!»

Төрөк әйтте: «Болар бары буш әңгәмә,
Йөзем тәмле, йөзем алайык бу тәңкәгә!»

Грек әйтте: «Өчегез дә ахмак бәндә:
Әстафильдән тәмле нәрсә бармы әллә!»

Шулай итеп, болар шундый кызыштылар,
Хәлдән таеп егылганчы сугыштылар.

Барсына да кирәк нәрсә бары йөзем,
Тик бүтәнчә әйтә алар йөзем сүзен.

Тик шул сүзне белмәүләре аркасында,
Шактый төште һәрберсенен аркасына.

Булса иде әгәр шунда күпне белгән,
Килештергән булыр иде бер сүз белән:

Әйтер иде: «Бирегезче тәңкәгезне,
Килештерим әле сезнең һәммәгезне!

Киттек әйдә, кибетчегә керик әле,
Кем ни тели, шуны алып бирим әле!»

Тинтәк сүзләр сәбәп булса сугышырга,
Минем сүзләр дәшә сезне дус булырга.

КӘМАЛ ХУЖӘНДИ

*

* *

Еракларда ялгыз яшим, ялгыз торам.
Моңың шау-шу урамы да сахрасыман...

Сине сагынып гизәм, илем, бу ят якта.
Туган илем уйлый микән минем хакта?

Баш өстендә ятлар күген күрмәгәннәр!—
Аңлашылмас сезгә, дуслар, минем хәлләр...

Теле дә ят, кошларының авазы да,
Туфрагы да, яңгыры да, һавасы да...

Йөрәк элек сагыну серен белми иде:
Туган илнең һәр почмагы — өем иде!

Ят илләрдә өйне сагынып гомер итәм,
Читтә яшәү авыр икән, авыр икән...

ШӘМСЕТДИН ХАФИЗ ШИРАЗИ

*

* *

Хәтерлә син: дуслар белән бергә мәлне,
Ул көннәрдә безнең ниләр күргәннәрне;

Бүген инде — очрашулар читен чорда —
Искә төшер сине өзелеп сөйгәннәрне...

Хәтерләче: җанны кайгы көйдергәндә
«Дускай, мәйне¹ авыз итче!» — дигәннәрне...

Искә ал син, йөрәккәем, чын дусларны,
Бу көннәрдә кайгы йотып йөргәннәрне...

Онытма син: шундый авыр көннәрдә дә
Хаклык улы була белгән ирәннәрне²...

Зандерудның елгаларын хәтерлә син,
Күреп бүген күздән яшьләр түккәннәрне...

Чын дусларны искә төшер бүген, Хафиз:
Зинданда³ да серне саклый белгәннәрне...

¹ Мәй — эчемлек.

² Шагыйрьнең бу газәлләре Шираз шәһәренә Ак-сак-Тимер гаскәрләре кәргән чорларда язылган булса кирәк. (*Тәрҗемәче искәртмәсе.*)

³ Зинданда — төрмәдә.

Монафыйклык тулган һәрбер өйгә хәзер,
Намус, вөждан кемдә бар соң, кемдә хәзер!?

Һәрбер даһи, урамдагы хәерче күк,
Башын инде ахмакларга ия хәзер...

Ихтирамга лаек булган һәрбер кеше
Кайгыларга батып гомер сөрә хәзер...

Қабахәтнең хәле әйбәт: нәжес малга
Заман инде алтын бәя бирә хәзер...

Йөрәкләргә азык була алган шигыр
Иң кадерсез нәрсә инде илдә хәзер,—

Заман инде Санайдәй шагыйрьгә дә
Ашын түгел, ташын тәкъдим итә хәзер...

Кичә миңа берәү шундый киңәш бирде:
«Сиңа шушы фәкыйрьлегенң жилән хәзер!»

Заман хәлен төшен дә син, дөмек, Хафиз:
Шунда гына берәз артыр сиңең кадер...

Ул яшәгән тарафларга бар да син, жил,
Хәлләремне сөйләп килче аңа син, жил.
Сөйлә минем кайдалыкны, кайгыларны...
Тик аны да сагышларга салма син, жил.

НАСЫЙР БОХАРАИ

*

* *

Вак булса да, дошман көчен
Чамалый бел, чамалый:
«Көтмөгөндө сугыйм», — дип, ул
Ялгыз чакны сагалый.

Бабайларның алтын сүзен
Искә алмый ярамый:
«Кайбер чакта нәни инә
Сөнгөдән нык яралый».

ГАБДРАХМАН ЖАМИ

БЕРКАТЛЫ КЕШЕ ҺӘМ АНЫҢ ИШӘГЕ ТУРЫНДАГЫ ХИКӘЯ

Булган, ди,
Бик гади
Бер адәм кисәге.
Булган, ди, аның бер
Аксаган ишәге.

Бу, мескен, шулкадәр өшәнгән, беткән, ди:
Бер чакрым барганчы — көн үтә икән, ди.

Аркасы таяктан бушамый иде, ди,
Бу язмыш ишәккә ошамый иде, ди.

Елап та алгалый иде, ди, бу хайван,
Я үлем, я бәхет сорап, ди, ходайдан...

Хужасы моны, ди, уйлады сатарга,
Атланып алды да китте, ди, базарга.

Базарда маклерлар — наяннар иде, ди.
Килде дә берсенә: — Буламы? — диде, ди.

Ә егет: «Була!» дип, мыекны боргалап,
Мактарга жыенып, тамакны кыргалап,

Эйтте ди: «Қилегез, карагыз чамалап:
Дөнъяда бердәнбер хайван бу, жәмәгаты!

Қилегез, күрегез кодрәтен ходайның:
Юк, ишәк түгел бу, аргамак, мөгаен!

Чабышта-ярышта беренче була бу,
Иң яхшы атны да бәрә дә ега бу!

Қамчының тик бары шәүләсен күрсә дә,
Ук булып атылып, чабарга үрсәлә!

Сугышка барсаң да, жыл булып исәр бу,
Сазлыкны-баткакны су булып кичәр бу!

Кем моны алачак — ул кеше уңачак,
Дөнъяда беренче бәхетле булачак!»

Халык, ди, елмая, көләшә астыртын.
Күзе дүрт булды, ди, хужаның — факырның.

Эйтте, ди, егеткә: «Һай, зирәк икәнсең;
Эйттең дә бирдең ич, кемлеген ишәкнең!

Юк, сатмыйм! — диде ди, — сөенә-сөенә:
Үземә кирәк ул, үземә, үземә!

Тазасын, көчлесен, житезен ишәкнең,
Иң шәбен табуда иде бит исәбем!

Бәхеткә атланып йөргәнмен ләбаса!
Тормыш шул, акыл да кайчакта адаша...»

Ә егет әйтте, ди: «Ул синдә булмаган,
Булса да, акылыңны караклар урлаган».

РОБАГЫЙЛАР

Гүзәллегә арта бара һаман аның,
Шул гүзәлгә корбан булып, ахры, жаным:
Күрмисезме, сезнең шелтә тик жыл булып,
Мәхәббәтем ялкыннарын арттырганын!

*

Дөньядагы байлыklarның иң асылы —
Яшәвеңә мәгънә биргән жан азыгы.
Алтын-алмаз, гәүһәр-якут ише затлар —
Алар бары кабер ташы, баш казыгы.

*

И йөрәгем, алтын сүзгә ишет әле,
Әйтәм сиңа даһилардан ишеткәнне:
«Залимнарның кылычлары һәлак итәр
Кылычсызны — тынычларны кимсеткәнне».

*

«Тормыш,— диде, бөекләргә берсе миңа,—
Язылмаган, ап-ак, керсез дәфтәр сиңа.
Бәхетле син — гүзәллеккә, бөеклеккә
Аз булса да яза алсаң әгәр шуңа».

*

Дусың килер хәлләреңгә сизенгән күк,
Кайгың бетәр дусың килеп керүгә үк.

Иң чын дуслар шундый чакта сыналалар,
Шат көннөрдө безгә дуслар болай да күп.

*

«Урладылар минем барлык шигырьләрен
Энжеләрдән кадерлерәк фикерләрен!» —
Дип Согари дөрөс әйтә: ышанмасаң,
Укып кара мескенкәйнең «шигырьләрен».

ЯҢА ПОЭЗИЯ

ЖӘВАҢИРИ

ТАШҚЫН

Тамчылар, тамчылар,
Без — вак тамчылар.
Ғич тавыш чыгармый,
Туктамый, тын алмый
Агабыз ашкынып
Без һаман бер жиргә.
Сәгатьнең теледәй,
Йөрәкнең тибүедәй...
Без еллар буенча
Туктаусыз гел эштә,
Һәм бер көн жыенып
Барыбыз бер төшкә,
Чыгабыз юл ачып,
Дәрьядай шаулашып.

Дәрьялар, дәрьялар,
Без иркен дәрьялар...
Туктамый агабыз
Үзара куышып,
Жимерәбез юлдагы
Тау-ташның барсын да,
Һәм килеп кушылабыз
Иң көчле ташкынга...

Дәһшәтле без — ташкын,
Жиңелмәс без — зур көч!
Ул көчне без алдык
Қадерле ватаннан.
Қайныйбыз, шаулуйбыз,
Жилкенеп агабыз,
Юлдагы киртәне
Йомычка шикелле
Без алып атабыз.
Зур алтын сарайлар,
Қараңгы зинданнар
Югалыр мәңгегә
Безнең бу дулкында,
Халыкны изүче
Бүгенге залимнәр
Йөз түбән килерләр
Дәһшәтле упкында.

ЖӘЛӘ

МАВЗОЛЕЙ

Күрергә дии даһи Ленин гәүдәсен,
Ният итеп мавзолейга керергә,
Көтеп тордым данлы Кызыл мәйданда
Йөзлэгән күп кешеләр белән бергә.

Тора иде шушы бөөк мәйданның
Чал Кремль диварлары буенда —
Кытай улы, корейлы һәм үзбәк
Уйлар кичереп даһи Ленин турында.

Кремльнең күгендәге ал йолдыз
Миңа таба карап торып елмая,
Сөйли миңа жиңу бәхете турында
Һәм якты яз киләчәген дөньяга.

Дулкынлану белән шулчак тын гына
Мин мавзолей ишегеннән атладым,
Күреп алдым пыяла табут эчендә
Бөөк Ленин тыныч йоклап ятканын.

Мин Ленинның кулын күрдем, ә ул кул —
Сызып бирде бөөк жиңу юлларын,
Мин Ленинның кулын күрдем, ә ул кул —
Ул кабызды жирдә бәхет нурларын.

Менә шушы тын мавзолей эчендә
Мин пышылдап кына әйттем телемнән:
Китердем, дип,— сезгә дуслык сәламе
Газап чиккән минем туган илемнән.

Мин йөрәгем белән әйттем Ленинга:
Өмет белән яши диеп ватаным,
Түземсезлек белән көтеп тора, дип,
Азатлыкның якты таңы атканын.

Мин йөрәгем белән әйттем Ленинга:
Сөя диеп Сине халкым йөрәктән,
Күңелдә, дип, Синең әйткән сүзләрең,
Чыкмабыз, дип, читкә Синең теләктән.

Мавзолейдан чыгып киләм тын гына,
Ә ал йолдыз миңа карап елмая;
Тагын сөйли миңа бәхет турында,
Һәм якты яз киләчәген дөньяга.

ИХСАН ТӘБӘРИ

ИРАН ХАЛҚЫ СҮЗЕ

Сәгать сугар илгә бәхет килүен әйтеп,
Бар гәүдәмә күтәрелеп шул чагында —
Мәгърурана мин басармын күкрәк киереп,
Ә дошманнар тетрәп калыр минем алда.

Яшел урман, биек таулар, зәңгәр диңгез,
Киң болыннар, иркен кырлар алар бар да —
Көнгә балкыр гөлбизәкле келәм кебек,
Һәм баш ияр хөрмәт белән минем алда.

Минем тавышым, көчле тавышым шул чагында,
Барып җитәр җирнең барлык почмагына.

Инсаният! тыңла сүзем, дәшәм сиңа,
Мин — һичвакыт баш имәүче Иран халкы,
Телимен мин азатлыкны, азатлыкны!

Т Ө Р К И Я

НАЗЫЙМ ХИКМӘТ МИНЕМ ЙӨРӘГЕМ¹

Күкрәгемдә унбиш яра бар,
Кадалды күкрәгемә
Унбиш кара саплы пычак,
Йөрәгем һаман талпына,
Ул мәңге талпыначак.
Күкрәгемдә унбиш яра бар,
Сарылды унбиш ярама
Елан кебек кара дулкыннар,
Қара диңгез батырырга тели,
Буарга тели мине.
Қанлы караңгы сулар!!!
Кадалды күкрәгемә
унбиш кара саплы пычак,
Йөрәгем минем талпына,
Ул һаман талпыначак.

Күкрәгемдә унбиш яра бар!
Күкрәгемне унбиш жирдән телделәр,
Бу кайгыдан йөрәгемне
Туктар диеп белделәр.

¹ 1921 елда Төркия реакцион властьюлары тарафыннан вәхшиләрчә үтерелеп, Қара диңгезгә ташланган 15 коммунист иптәшкә багышланган. (Тәрж.).

Юк! Йөрәгем минем талпына,
Ул һаман талпыначак!!!
Янды унбиш ярамда
Унбиш гыйсъянлы учак,
Сыгылды,
 сынды күкрәгемдә
Унбиш кара саплы пычак.
Йөрәгем минем
Қанлы кызыл байрак булып
 талпыныр,
 тал-пы-на-чак!

БӨДРӘ ТАЛЛАР

Ага иде көзге кебек инеш,
Чагылдырып өстендә тал агачларын,
Бөдрә таллар
 суда юа
Яшел чәчләрен.
Ялтыр кылычларын айкап шушы талга,
Атлы кызыл сугышчылар
 қояш батқан жиргә ағыла.
Қинәт
 берәү шунда,
 яраланған коштай канатыннан,
Авып төште жиргә атыннан.
Қычқырмады,
Үтеп киткәннәрне чакырмады,
Тик ул яшыле күзе белән карап калды
Ераклашқан
 шул атларның елтыр дагасына,

Ах, аяныч!
Ул нинди кызганыч!
Чапкан атның күбекле ялына
Ул беркайчан инде ята алмас!
Һәм акларга каршы яуга чыгып
Қылычын уйната алмас...
Дага тавышлары әкрен-әкрен
ераклаша бара юлларда,
Үтеп киткән атлар
кояш баткан жиргә кереп югала.
Атлылар, атлылар, кызыл атлылар,—
Атлары — жыл канатлылар,
Атлары — жыл...
Атлары...
Ат...
Жыл канатлы атлар кебек үтте шул хәят.
Аккан суның тавышы тынды,
Күлэгәләр югалды,
Қара пәрдә капланды
зәңгәр күзенә,
Бөдрә тал, син елама,
Аккан суга карап уйланма,
хәсрәтеңнән моңланма!

1921.

21—I—1924

Юк,
яндырма
син лампаңны,
Тәрәзәдән синең сары шәүләң
төшмәсен карга,

Тышта күз ачкысыз салкын буран,
Карлар ява...

мин уйланып торам...

Қараңғыда сүнгән бер шәм кебек
Сүнде жирнең

бөек яктысы.

Шәһәр

Күзләреннән мәхрүм кеше кебек

Қар астында калды күмелеп.

Юк,

Син яндырма

хәзер лампаңны,

Йөрәгемә минем бу югалту —

Пычак булып кадый,

уйласам,

Карлар явып тора урамнарға,

Тәнгә үтә салкын энәләр,

Үткәндәге авыр хатирәләр

искә киләләр.

ПРОВОКАТОР

Менә шушы кеше

сатты үзенең

көрәш юлдашын.

Подносына салып

сатты аның

Қиселгән канлы башын...

Күләгәсе кебек куркып атлай,

Куркып атлай

үзе йөргәндә,

Қараңғы су кебек кара булып

Гомер итә жирдә бу бәндә.

Күз бәйләнү белән
урамда ул.
Хатын-кызлар булып киенә,
Танымассың,
күренми йөзе,
Аяк очы белән генә басып,
Сезнең янга килгән —
шул үзе!
Сез таныгыз аны. Аның кара
йөрәк капкачына
Ләгънәт кыңгыравы тагылган,
Тәннәрендә кортлар үрмәли,
Махау чире
аның кара итен
Парча-парча итеп телгәли.
Бу кабахәт
бүген ач ул үзе!
Ул ач бүген.
Ләкин
Бөек, изге һәм рәхимсез
шушы ачлык та,—
Бу кешедә булгач
ул үзенең
Бөек изгелеген югалта.
Сак булыгыз, дуслар,
Һәр кич саен,
бу бәдбәхет сата
үзенең юлдашын,
Ул подноски салып илтеп сата
Иптәшенең киселгән башын.

1929.

ОРХАН ВЭЛИ

БАР ДА БУШКА

Бу жиһанда яхшы безгә,
Бөтенесе буш бирелә:
Болыты да, жылләре дә,
Яңгыры да бушка килә.
Машинаның фарларыннан
Саргылт якты жиргә кунган,
Қибетләрнең киштәсенә
Тау-тау булып байлык тулган.
Бар да бушка...
Теләгәнчә кара, туган,
Хәтта күзләрең талганчы —
Бар да бушка.
Ләкин башка нәрсә — икмәк,
Һәр сыныгы тора кыйммәт.
Шунысы бар әле тагы,
Алыштырып була аны
Тозлы диңгез суы белән,
Диңгез суы да бит безгә
Бер түләүсез, буш бирелгән.
Дөрөсен әйтим,
Азатлыкны
Монда гел түләп алалар,
Бик еш кына аның өчен
Хәтта башларын салалар.

Бу жиһанда шәп бит, дуслар!
Коллыгы да буш бирелә,
Болыты да, жылләре дә —
Бөтенесе бушка килә.

ЮК УЛ ЧАРА

Чәчне коймый кала торган
Чара юк ул, без беләбез.
Картлыктан да, үлемнән дә
Юк ул чара,
Жыерчыктан, күз яшеннән
Юк ул чара.
Болар безгә аңлашыла.
Без боларны сабий чактан белеп үстек.
Ләкин ачлык,
Эшсезлектән юкмы чара?
Безгә монсы аңлашылмый,
Юкмы чара!

МӘЛИК ЖӘҮДӘТ АНДАЙ

ЯЛГАН

Мин шагыйрьмен.
Яратам таң атканны,
Кызарып офыкта кояш батканны,
Кешеләргә
 яхшылык турында сөйлим.
Кызларга —
 бирнәнең иң шәпләрен телім.
Яшел яфрак телім
 кипкән ботакларга.
Балаларга сөйлим
 матур киләчәкне,
Тоткыннарга закон
 ирек бирәчәкне.
Мин тагын да
 бик күпләрне сөйләр идем.
Әх, читен шул,
 ялганлавы бигрәк читен...

СИН ХӘЗИНӘЛӘР ӨСТЕНДӘ

Нидән зарланасың, Мәхмүт?
Аяк астың тулы байлык;
Жирдә нәрсә генә юк соң!
Бакыр, тимер — һәммәсе бар.

Алтынын да табаласың,
Қазы да ал!
Бик күп жирдә хәзинәләр.
Тик шунысы,
Қазып алгач син аларны,
Ул синеке булмаячак.
Ул башка хужа табачак...
Хәер, анысы башка нәрсә.
Нидән зарланасың, Мәхмүт?

КАЯН ҚИЛГӘН?

Без беләбез кояшны да яхшы гына,
Һәр әжрамда¹ ничә тап бар белеп була.
Ни өчен канәфер майда чәчәк ата,
Каян килеп чыккан кеше бу дөньяга?
Нигә керпе инәле каты тун кигән,
Каян килгәннәр исемнәр һәм фигыльләр?
Без беләбез айдан яктылык сибелгән.
Кем соң әйтер!
Ялган безгә каян килгән?

¹ Әжрам — планета.

ЗЫЯ ОСМАН

КУЛЛАР

Куллар, барыгыз да сез ит һәм
сөяк вә сеңердән...
Нилектән соң сез болай бик күп төрлеләр:
Қерсезләр яки керлеләр,
Тезгә таба салынып төшкән
кәкре-бөкре, каты куллар,
Күпергән күмәч шикелле, жирән йонлы
йомшак куллар!
Бар шундый кул,
карамыйча хужасына
Биреп була илле елны.
Ә ул синең, егерме яшьлек энең кулы.
Бар шундый кул,
бакыр акча кебек шомарган ул,
Синең хатының —
Ярлы шагыйрь хатынының кулы,
Ярты төндә ята ул йокыга,
иртә таңнан тора.
Балаң-чагаң өстен юыштыра,
аннан идән кыра.
Бар шундый кул,
йомылмыйча катып калган,
Ирексездән уч төбен гел йөртә алдан,
хәер сорап.

Бар шундый кул,
Бер кабымлык икмәк өчен
 үтерергә эзер тора,
Тимерләнгән тәрәзәне
 уч төпләре белән кыра.
Бар шундый кул,
 яргаланган һәм төерле.
Сөял генә бөтен жире...
Куллар, куллар,
Әйтерсең, сез бер ботакка үскән яфрак,
Һәркайсында дүртәр тармак,
 бишенчесе имән бармак.
Нилектән соң
 болай сез төрлеләр?
Керсезләр яки керлеләр?

ФӘРҲАД СЫЛАЖИ

*

*

*

Кем дәрәснә сөйли, кыйнала, ди,
Ун авылда да ул.
Яшәсен, алайса, жирдә
Унберенче авыл!

Д. ТАРВА

ИРТЭНГЕ КОЯШ

Мэңгелек кар яткан тауны якты итеп,
Мэңгелеккэ аяз итеп күкләремне,
Таш һәм бозлы киңлекләргә алтын сирпеп,
Безнең өскә тере кояш күтәрелде.

Юртам эчен тутырып минем яктырды нур.
Шундый нур ул — һаман кыза барасыман.
Матур балкып мине дәште — чакырды ул:
Көтүләрең менсен таулар арасына!

Айкап үтте ул кыя тау итәкләрен,
Киң кырлардан миңа сәлам тапшырды ул.
Һәм энемне кулларыннан житәкләде —
Илтеп, мәктәп каршысына бастырды ул.

Яктыра ул карт әтием кулындагы
Яңа чыккан зур гәзитнең битләрендә.
Куана карт: яшәртүче нурым бар! ди,
Ялкыным бар, жылым бар, ди, күкрәгемдә!

Адымнарны кыю басып һәм тизләтеп
Атлауларын күрәм эштә халкымның мин.

Нурын сибеп тынычлыкның һәм хезмәтнең
Күрәм, күктә тере кояш балкуын мин.

Мул уңышлар вәгъдә итә кояш безгә,
Яктырта ул безнең матур жырның юлын.
Балкый жирдә һәм елмая кояш йөздә,
Иртәге көн күренә тагы да нурлы булып.

Әй син, кояш, балкы шулай, балкы өстә,
Балкы кызып, ялкынланып, яктырып син, —
Балкы минем йөрәгемә ялкын өстәп,
Күңелдәге жылылыкны арттырып син.

Сокланабыз сиңа карап бергә-бергә,
Кадерлибез жирдә гүзәл таң нурларын.
Кара төтен пәрделәрен жәеп жиргә
Капламасын сине сугыш янгыннары!

М. ЧИМИТ

ТЫНЫЧЛЫК КОШЫ

Зәп-зәңгәр күкләрдән жиргә
Ак күгәрчен төшөп куна —
Гүлик, дигәнсыман, бергә,
Сабый кулына очып куна.

Ышаныч орлыгы итеп
Авызына ул бөртеп капкан.
Тынычлык хәбәре итеп
Муенына ул бер хат таккан.

Күгәрчен ул — куркусыз кош,
Еракларга очкан дус кош.
Ә без аны озатабыз,
Жырга салып сүз әйтәбез:

Зәп-зәңгәр күкләрдә оч син
Ап-ак канат жилпеп жилдә,
Тынычлык, дуслык жырын илт
Һәр халыкка, һәрбер илгә!

БЭГЗИЙН ЯВУУХУЛАН

АНА ТУРЫНДА ЖЫР

Күрсэм эгэр: сабий баласын
Кочып алса газиз анасы,
Урын жэйсэ: йокла, балам! дип —
Үз энкәмне искә алам мин.

Адымын санап, тотып кулыннан,
Улын чорның тәуге юлына
Чыгарганын күрсэм ананың —
Үз энкәмне искә алам мин.

Күрсэм суда үрдәк йөзүен,
Бәбкәләрен ничек тезүен,
Чукуса ул шаян баланы —
Үз энкәмне искә алам мин.

Китмә, диеп, китмә, кал, улым,
Улын кочып тынып калуын
Күргән чакта карчык ананың —
Үз энкәмне искә алам мин.

Уйлаганда туган жирләрне,
Кемнәр миңа ниләр биргәнне,
Уйлаганда иркен даламны —
Үз энкәмне искә алам мин.

С. ЭРДЭНЭ

ТАУ БАШЫ

Күренэ тау башы
болытка тигэндэй,
Ул карлы, ул ташлы,
ул текэ, ул биек.
Ул тора: «Күр мине,
монда мен!» дигэндэй,
Ул тора: «Кыю бул,
миңа тиң бул!» диеп.
Тэбэнэк булсаң да
биек тау каршында,
Кыю дэрт, сүрелмэс хис белэн
тулып син,
Кыяга менеп бас,
бөркеттэй талпын да,
Кояшның үзенэ
янэшэ булып син!

И Н Д О Н Е З И Я

ХӘЙРЕЛ ӘНВӘР

СОҢГЫ СӘГАТЕМ ЖИТКӘЧ...

Мин үлгәндә, минем соңгы сәгатемдә
Еламасын килеп минем янга кем дә.
Хәтта син дә елый күрмә — кирәк түгел,
Үксемәсен мин үлгәндә елак күңел.

Кирәк түгел — кайгырмыйм һәм яшь ағызмыйм.
Холкым кыргый — горур жан мин һәм ялгыз мин.
Тия икән тисен пуля — егылырмын,
Ләкин барыбер мин һөжүмгә ыргылырмын.

Канга батып үлеп яткан чагымда да
Талпынырмын әйтеп: барам, барам алга!
Түгелүен һич теләмим яшьләрнең мин.
Мин тиз үлмәм, әле мең ел яшәрмен мин!

ВАЛУЯТИ

БӘХЕТ ТАВЫШЫ

Әйт әле син миңа, иркәм,
Жиләс жылләр исеп иртән
Пальмаларны селкеткәндә,
Мин кем тавышын ишетәм икән?
Шул чакта минем йөрәк тә
Ашкына ерак-еракка.
Кемнедер эзләп тибә ул —
Үзем дә белмим, нигә ул...

Әйт әле син миңа, туган,
Елга йөгерек дулкын куган
Һәм ташларга бәргән чакта
Кем жырлый миңа еракта?
Шул жырны аулап йөрәк тә
Ашкына ерак-еракка.
Кемнедер эзләп тибә ул —
Үзем дә белмим, нигә ул...

Әйт әле миңа, сөйгәнем,
Омтылып һаман югары
Ак күгәрчен очкан чакта
Кем жырлый миңа еракта?
Шул чакта минем йөрәк тә
Ашкына ерак-еракка.

Хыялга чумып тибә ул —
Үзем дә белмим, нигә ул...

— Ул тавыш, минем якыным,
Очынып, ярсып, талпынып
Яши торган бәхет тавышы!
Яши жырлап, яши кавышып
Пальмалар һәм чинар белән,
Шаулап аккан сулар белән,
Күгәрчен канаты белән...
Ул көчле — ярату белән!

Сүнмәс ялкынын дөрләтеп,
Канатлы, жырлы шул бәхет
Синең йөрәктә дә яши.
Шуңа йөрәк көн-төн ярсый!
Тукта, тын бул, тын бул, жаный,
Серле жырны тыңлап кал син,
Гашыйк булган шундый жанның
Авазына колак сал син!

ҲАДИ РАТНА

МИНЕМ СОҢГЫ ТЕЛӘГЕМ

Катып калсам, йөрәк типми башлап әгәр,
Вакыт җитеп, баш куярга туры килсә,
Китәр булсам бу дөнъяны ташлап әгәр,
Заман көен көйләп янган җырым сүнсә,—

Шаулап торган ярсу диңгез ярларына
Дуслар мине комга казып күмсен иде.
Тынгы булып минем борчу жаннарыма
Татлы бер җыр — дулкын җыры килсен иде.

Ишетермен мин — ком кыштырдап торыр анда,
Упкын шавы ярга килеп кагылганда,
Агылыр болыт, җилләр уйнап йөрер янда,
Мәңге сүнмәс истәлекләр агылгандай.

Юлымны мин телім шулай тәмамларга,
Баткан төсле кояш диңгез артларына.
И туган ил, күңел тарта таныш ярга,
Үләм бары ятып туган якларыма.

МЕЙТА

ТОРМЫШ ЮЛЫ

Тормыш юлы...
Ул — таш-таулы,
Урманлы:
Тирэн ярлар,
Биек үрләр бар анда.
Тормыш юлы...
Чәнечкеле,
Бормалы,
Күп киртәләр очрый
Алга барганда.

Син,
Йөзеңнән сөртеп ташлап
Тиреңне,
Уйлап кара
Һәм күрерсең алдында;
Язмышыңнан
Сиңа ниләр бирелде,
Ансат түгел
Үтәү шуның барын да.

Тормыш юлы...
Әйе, аннан да жирдә
Авыр юл юк,
Тик, акыл әйтә,
Тыңла:
Шулай да, туп-туры бар син, ди,
Бер дә
Юлыңнан читкә тайпылма,
Борылма!

ТАН ТИН

НӘРСӘ УЛ ТОРМЫШ

Нәрсә ул тормыш?
Сәяхәт.
Хәерле юл сезгә, туганнар!

Нәрсә ул тормыш?
Ул — уен.
Ял итегез рәхәт, туганнар!

Нәрсә ул тормыш?
Эчемлек.
Күтәрикче бергә, туганнар!

Нәрсә ул тормыш?
Океан.
Сез кичегез аны, туганнар!

Нәрсә ул тормыш?
Ул — бәйге.
Ярышыгыз әйдә, туганнар!

Нәрсә ул тормыш?
Ул — мәктәп.
Белем эстәгез сез, туганнар!

Нәрсә ул тормыш?
Ул — чәчәк.
Яратыгыз аны, туганнар!

Нәрсә ул тормыш?
Поэма.
Зәвык табыйк аннан, туганнар!

Нәрсә ул тормыш?
Ул — көрәш.
Көрәшегез, дуслар, туганнар!

ВАН КАО

МИНЕМ АВЫЛЫМ

Яшел койма булып калын
Үскән бамбуклар,
Шунда минем туган авылым,
Атам йорты бар.

Елгасының суы татлы,
Ә язлары жылы, якты,
Араукарийлар астында
Тормыш тыныч акты.

Ләкин, француз солдатлары
Авилга керде,
Гөл-чәчәкләрне таптады,
Туздырып йөрде.

Монда һәрбер йорт жимерелгән,
Жир канлы, көлгә күмелгән,
Без партизан булып киттек
Бөтен авыл белән.

Бамбук урманнарында без
Дошманны алдап,

Күлэгә кебек йөрибез
Арттан сагалап.

Ил кушкач яуга барабыз,
Без дошманнан үч алабыз!
Без дошманның үз кулыннан
Қоралланабыз.

Тып-тын яталар дошманнар,
Үлеп беткәннәр,
Бу бит безнең авылдашлар
Шулай иткәннәр!

Беләбез: көн килер тагын,
Шаулап чәчәк атар авылым!
Тыныч тормыш өчен халкым
Жәйде көрәш давылын,

НГУЕН ХЫУ ЛАН

МИН ЕФӘК СҮТӘМ

Туплар тавышы
тынды илемдә.
Ефәк сүтәм
агач төбендә.
Яфракларга кагыла
жылы жыл —
Ефәк кебек балкый
бөтен ил.
Жыл тынса — жир
шигырь күк якты,
Чишмә суы кебек
саф, татлы.
Жыл бәрелеп
чыңлый ботакка,
Бик шатлыклы
миңа бу чакта.
Кузым минем,
сигез ел, жаным,
Сине бер дә
кулга алмадым.
Син сагындың,
көттем бит мин дә —
Сугыш барды
сигез ел илдә.

Хәзер инде,
кузым, аппагым,
Ефәк бирик
илгә без тагын...
Ефәк юам басып
мин ярга,
Яфрак жыя
әнкәй кортларга.
Жәп уйната,
куллар бик оста:
Ефәк үрәм
тыныч тормышка!

ТО ХЫУ

Халык —
 дингез кебек;
Ә сәнгать —
 жылкән,
Дулкыннарда биеп,
Оча ул жылдә.
Көймә бара
 йөзеп,
Ерак юл
 күзләп.
Жил —
 партия безнең,
Ә жылкән —
 хезмәт.

СУАН ЗЪЕУ

ЖИЛ

Тибрәтеп куе яфракны,
Жиләс жыл исеп куя.
Сугыла дулкын шул чаклы —
Сискәнеп китә кыя.

Яңасы исә жылләрнең,
Хәтта ай яңара күк.
Киерә зәңгәр жылкәнен
Яңа жир өстендә күк.

Каршылап күңел бу жылне,
Киң итеп ача ишек...
Сафландыр барлык күңелне,
Яңа жыл, әйдә, исеп!

ТЕ ХАНЬ

КАВЫШЫРБЫЗ — ЫШАНАМ!

Уянып китәм йокымнан:
Янымда син юк тагын.
Ә кояш инде жыенган
Гизэргә ил кырларын.

Бездә эш, бәгърем, шул хәтле,
Гел эшләп үтә көнем.
Шул гына тырный йөрәкне:
Сине уйлым тик төнен.

Көнъякта, бик еракта син,
Юк хәбәр синнән һаман.
Уенда, беләм, һаман мин...
Кавышырбыз — ышанам! ¹

¹ Шагыйрь биредә Вьетнамның көнъягында, дошман территориясендә калган сөйгәнән күздә тотта.

Э Ф Г А Н С Т А Н

БАХТАНИ

ҺӘРКЕМГӘ КИҢӘШЕМ

Әгәр кисәң жылы киём син өстеңә —
Катып-туңып йөргәннәрне ал исеңә;
Килсә әгәр сиңа байлык, бәхетле көн,
Уйла, сиңа кемнәр ярдәм итте, булышты кем!

Күзле булып яратылсаң бу жиһанга,
Бул ярдәмче күзсезләргә син һаман да;
Тиндәше юк көчле булсаң син әгәр дә,
Көчөң белән итмә жәбер берәүгә дә;
Улларыңны иркәләгән бер минутта,
Ярлы-ятим балаларны да онытма;
Ил бәхетле булсын дисәң син әгәр дә,
Үрнәк күрсәт башта үзең бүтәннәргә!

ГАБДЕЛ РӘУФ БЕНАВА

МИНЕМ ХАЛКЫМ

Ышанучан иде халкым, гади иде,
Нәрсәлеген белми иде һич ялганның,
Шуңа күрә ихтыярсыз ул кайчандыр
Иң артында калган иде кәраванның.
Бер тирәгә жыелышып, учак ягып,
Таң атканчы без тын гына йоклаганда —
Алдаганнар халкыбызны ташлап китеп,
Һәм калмаган иптәш булып беркем янда.

Ә берчакны көтмәгәндә шулай кинәт
Без уянып китсәк гафләт йокыбыздан,
Тик шәүләсе күренә иде качкыннарның,
Һәм тузаннар оча иде киткән эздән.
Әйләнәбез иксез-чиксез ком сахрасы,
Қалдык тагын еракларга күзләр тегәп,
Бер житәкче юлдаш безгә килмәсме дип,
Өмет белән көтә идек без интегеп.

Сәүдәгәрләр безне ялынып чакырдылар
Иптәшкә дип үткән чакта шушы чүлдән,
Чакырдылар үз малларын саклашырга
Чүлдә йөргән юлбасарлар һөжүменнән.
Инде кайчан бер хәвефсез, бер хәтәрсез
Илтеп куйгач без аларны кирәк жиргә,

Әйтмәделәр бер жылы сүз безгә карап,
Калдырдылар ташлап безне тагын чүлдә.

Өсләренә зур чабулы жылән кигән
Чал сакаллы руханилар килеп безгә,—
Қоръан үбеп шыңшыдылар аятьләрен
Салыр өчен агуларын күңелебезгә.
Алып китеп безне таулар арасына
Аңгырайтып им-том белән бер минутта,
Таладылар безнең актык нәрсәбезне,
Һәм киттеләр ташлап безне тарлавыкта.

Үтте айлар бер-бер артлы, үтте еллар,
Килде башка хәбәрчеләр яныбызга,
Аңлаттылар жирдә бәхет бар икәннән,
Хәбәр итеп киләчәген аның безгә.
Тик куштылар аны берәз көтәргә дип,
Қанат үсеп чыккангача һәрбер кемгә,
Шул чагында бер дә шиксез ул бәхетне
Куып җитә алырбыз дип без иркендә.

Шулай менә яшәп ялгыз чүл-сахрада
Қорып киптек ачы хәсрәт, кайгы белән,
Ә беркөнне зур бер илче килде безгә
Безнең өчен таныш түгел ерак илдән.
Килде илче безгә күрше рус жиреннән,
Килде безнең илебезгә сәлам алып,
Могътәбәрле кыяфәтен күреп аның
Гажәпләнде гамьгә чумган бөтен халык.

Син кодрәтле бөөк илче әйттең безгә:
«Без дә, сезнең кебек кеше, түгел артык,
Ә шулай да күктә кара болытларны
Без көч белән куып тәмам тарата алдык.

Без язмышның якты, матур киләчәген
Сорамадык рәсүл, алла һәм бүтәннән,
Без үзебез юллар салдык бәхетебезгә
Эш сөючән шушы батыр куллар белән!»

Син елмаеп басып тордың кулың сузып,
«Сез барасы юллар, диеп, энә шунда!»
Чын хаклыкның, хакыйкатың сүнмәс көчен
Күрә алдык, илче, синең карашыңда.

Әй эчкерсез, ышанычлы юлдашыбыз!
Кулың биреп безне бүген ал син каршы!
Син баһадир, син кодрәтле зур күршебез,
Һәм син безнең юлыбызда кәрван башы!

ЭЧТӘЛЕК

Төзүчедән	3
---------------------	---

КЫТАЙ

БОРЫНГЫ ПОЭЗИЯ

„Жырлар китабы“ннан

Чыгаммы киндер йолкырга... Ә. Исхак тәр- жемәсе	5
Я торналар оча, я кыр казлары... Ә. Исхак тәржемәсе	5

Цой Юань

Ватан өчен үлү. Ә. Исхак тәржемәсе	7
--	---

Билгесез автор

Сагыш жыры. Ә. Исхак тәржемәсе	9
--	---

Цао Пей

Янь моңнары. Ә. Исхак тәржемәсе	10
---	----

Цзо Янь-нянь

Походка. Ә. Исхак тәржемәсе	12
---------------------------------------	----

Ван Вей

Яңгырдан соң яланда. Ә. Исхак тәржемәсе	13
---	----

Ли Бо

Лушань тауларындагы шарлавыкка карап то- рам. Ә. Исхак тәржемәсе	14
Гомернең кыскалыгы турында шигырьләр. Ә. Исхак тәржемәсе	14
Төнлә козгын кычкыра. Ә. Исхак тәржемәсе	16

Ду Фу

- Хисләрәмне әйтеп бирә торган ике шигырь. 18
Ә. Исхак тәржемәсе
* * * „Хисләрәмне әйтеп бирә торган өч
шигырь“ исемле әсәрәннән. *Ә. Исхак* тәржемәсе 20
Алачыгымның камыш түбәсен көзгә жилнең
ничек кубаруы турында шигырьләр. *Ә. Исхак*
тәржемәсе 21
Икмәк һәм ефәк кортлары турында жыр.
Ә. Исхак тәржемәсе 25

Бо Цзюй-и

- Тайхан юлы буйлап беренче тапкыр барам.
Ә. Исхак тәржемәсе 27
Тектердем мин жылы халат. *Ә. Исхак* тәр-
жемәсе 28

Юань Чжэнь

- Хатынымның үлеменә. *Ә. Исхак* тәржемәсе 30

Ли Шэнь

- Игенче турында хәсрәтләнәм. *Ә. Исхак* тәр-
жемәсе 32

Ду Сюнь-хэ

- Ерак авылда яшәүче тол хатын *Ә. Исхак*
тәржемәсе 33

Оуян Сю

- Төнгә жыр. *Ә. Исхак* тәржемәсе 34

Мэй Яо-чэнь

- Чүлмәк түбә ясаучы. *Ә. Исхак* тәржемәсе , 35

Яо Суй

- Юл киңе жибәрү. *Ә. Исхак* тәржемәсе . . 36

Сюй Цзай-сы

- Язгы хисләр. *Ә. Исхак* тәржемәсе 37

Фын Мэн-лун

- Хат жибәрү. *Ә. Исхак* тәржемәсе 38

Цянь Бин-дэн

Кырдагы куплетлар. *Ә. Исхак* тәржемәсе 39

Юй Хуан-хо

Тал мамыгы. *Ә. Исхак* тәржемәсе 40

ЯҢА ПОЭЗИЯ

Мао Цзе-дун

Цзинганшань. *З. Нури* тәржемәсе 41

Хуэйчан. *З. Нури* тәржемәсе 42

Дабоди. *З. Нури* тәржемәсе 42

Хуаньсиша. *З. Нури* тәржемәсе 43

Яңа ел. *З. Нури* тәржемәсе 43

Суда йөзү. *З. Нури* тәржемәсе 44

Инь Фу

Энтузиазм килде. *З. Нури* тәржемәсе 45

Ялгыз тәрәзә. *З. Нури* тәржемәсе 45

Фэн Чжи

Беренче сонет. *З. Нури* тәржемәсе 47

Күмер районы. *З. Нури* тәржемәсе 48

Пу Фэн

Көрәшче жыры. *З. Нури* тәржемәсе 49

Кэ Чжун-пин

Ван Чжэн турында уйлыйм. *З. Нури* тәрже-
мәсе 51

Бянь Чжи-линь

Төнъяк-көнбатыш игенчеләре. *З. Нури* тәр-
жемәсе 52

Тянь Цзянь

Әгәр без бармасак сугышка. *З. Нури* тәрже-
мәсе 53

Баш имәүчеләр. *З. Нури* тәржемәсе 53

Ат йөртүчегә. *З. Нури* тәржемәсе 54

Сакка бас. *З. Нури* тәржемәсе 54

Башмаklar. *З. Нури* тәржемәсе 54

Күрәзәлек итү. *З. Нури* тәржемәсе 55

Ван Я-пин

* * * Кулларына каләм алдың... *З. Нури* тәржемәсе 56

Гө Би-чжоу

Ватан. *З. Нури* тәржемәсе 57

Юань Шуй-по

Тормыш түгел бу. *З. Нури* тәржемәсе . . . 59

Шао Янь-сян

Дуслык. *З. Нури* тәржемәсе 60

Го Мо-жо

Сагышлар тэлгәше. *З. Нури* тәржемәсе . . 61

Байлар бакчасы. *З. Нури* тәржемәсе 61

Ашыгып алга бару еллыгы. *З. Нури* тәрже-
мәсе 62

М. Нури

Бәхетем балкыды. *З. Нури* тәржемәсе . . . 65

Турди Самсок

Йөрәк. *З. Нури* тәржемәсе 67

ИНДИСТАН ҺӘМ ПАКИСТАН

Сурьякант Трипатхи Нираля

Жыр. *Н. Арсланов* тәржемәсе 68

Булсын иде кеше бәхетле. *Н. Арсланов* тәр-
жемәсе 69

Сумитрананд Пант

Ике бала. *Н. Арсланов* тәржемәсе 70

Марксизмга. *Н. Арсланов* тәржемәсе 72

Кедранатх Аграваль

Көчле кеше килде дөньяга. *Н. Арсланов* тәр-
жемәсе 73

Маннунал Шарма Шиль	
Үз-үземә. <i>Н. Арсланов</i> тәржемәсе	74
Шринанг Джоши	
Иртә. <i>Н. Арсланов</i> тәржемәсе	75
Ваншидхар.	
Әнием ул минем. <i>Г. Латып</i> тәржемәсе	76
Мөхәммәд Икъбал	
Кояш. <i>Н. Арсланов</i> тәржемәсе	77
* * * Син төн яраттың... <i>Н. Арсланов</i> тәр- жемәсе	77
Бөтен дөнъяны тикшер син. <i>Н. Арсланов</i> тәржемәсе	78
* * * Жаным утта минем. <i>Н. Арсланов</i> тәр- жемәсе	78
Тормыштагы үзгәрешләр... <i>Н. Арсланов</i> тәр- жемәсе	79
Джош Малихабади	
Гүзәллек һәм авыр хезмәт. <i>С. Баттал</i> тәр- жемәсе	80
Фәйз Әхмәд Фәйз	
Жил кулы. <i>Н. Арсланов</i> тәржемәсе	83
Алсалар да каләмемне... <i>Ә. Исхак</i> тәрже- мәсе	83
Түз, кадерлем... <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	84
Исрарелхак Мәҗаз	
Яшь хатынга. <i>Н. Арсланов</i> тәржемәсе	85
Гали Сәрдар Жафри	
* * * Юк, мин берни үтенмим дә... <i>Н. Арсла- нов</i> тәржемәсе	86
Син идең ул. <i>Н. Арсланов</i> тәржемәсе	87
Яңа заман. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	87
Прем Дхаван	
Тонга йөртүче. <i>Н. Арсланов</i> тәржемәсе	88

Эхмэд Надим Касми

Бүген һәм иртэгә. *Н. Арсланов* тәржемәсе . 89

Бхан Вир Синг

Читлектәге кош — читлек мактаучыга.

Н. Арсланов тәржемәсе 90

Күргән чакта кеше кайгысын... *Н. Арсланов*
тәржемәсе 91

Жанлы ташлар. *Н. Арсланов* тәржемәсе . . 91

Дхани Рам Чатрик

Шагыйрь. *Н. Арсланов* тәржемәсе 92

Мохан Синг

Көткәндә. *Н. Арсланов* тәржемәсе 94

Жыр. *Н. Арсланов* тәржемәсе 95

Гурчаран Рампури

Күбәләкнең утка очуын күрөп... *Н. Арсланов*
тәржемәсе 96

Мин зарланмыйм язмышымнан... *Н. Арсланов*
тәржемәсе 96

КОРЕЯ

БОРЫНГЫ ПОЭЗИЯ

Сон Сам Мун

* * * Үлгәч нәрсә булырсың... *Ә. Исхак*
тәржемәсе 97

Сон Кан

Телим ваклап туракларга... *Ә. Исхак* тәр-
жемәсе 98

Таштан ясалган, шәрә... *Ә. Исхак* тәржемәсе 98

* * * Матур гөлләр чуарлыгында... *Ә. Исхак*
тәржемәсе 99

Ли Хван

* * * Кайчандыр бер кәргән туры юлдан...
Ә. Исхак тәржемәсе 100

* * *	Урман үскән тау битләре... <i>Ә. Исхак</i>	
тәржемәсе		100
Качар идем томан чатырына... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		101
Ку Чжи Чжон		
Тычкан эләктереп тырнакка... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		102
Чу Ый Сик		
Биек диләр күкне кешеләр... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		103
Со Ик		
Әх, бу тауны ишеп... <i>Ә. Исхак</i>	тәржемәсе	104
Сон Хон		
Тау урманы кеше сүзен белми... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		105
Ким Сан Ен		
Бер сүз әйтсәң — ул бер катлы, диләр... <i>Ә. Исхак</i>	тәржемәсе	106
Ли Ван		
Ишеп булса иде әгәр тауларны... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		107
Хван Чин И		
Тау һәрвакыт тора бер хәлдә... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		108
Ким Су Чжан		
Яратасың күксел болытны син... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		109
Юата арган хисләрне... <i>Ә. Исхак</i>	тәржемәсе	109
Уң як күршем яши яр астында... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		110
Пак Хё Гван		
Буш тауларның ялгыз кәккүге... <i>Ә. Исхак</i>	тәр-	
жемәсе		111

Билгесез авторлар

Себерке итэргэ иде... <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	112
Сатып алып идем сөү, — дилэр... <i>Ә. Исхак</i>	
тәржемәсе	112
Бар чагында ат, шәрап һәм алтыным...	
<i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	113
Шундый озын тоелдылар ул төннәр... <i>Ә. Ис-</i>	
<i>хак</i> тәржемәсе	113

ЯҢА ПОЭЗИЯ

Тю Сон Вон

Шагыйрьнең үлемсезлеге. <i>З. Нури</i> тәрже-	
мәсе	114

Хан Юн Хо

Океаннар сөйлилэр. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе .	117
--	-----

ЯПОНИЯ

БОРЫНГЫ ПОЭЗИЯ

Яманбэ Окура

Улыма. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	119
* * * Бай баласы шундый күп киємле...	
<i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	120

Отómo Якомóти

Башкаланың юлы — бигрэк ерак.. <i>Ә. Исхак</i>	
тәржемәсе	121

Ки-но Цураюки

* * * Жил тындымы — дулкын тынып кала...	
<i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	122

Сайге-хóси

* * * Шундый авыр иде буш һәм фани	
дөнья... <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	123

Фудзивара Киёскэ

* * * Аһ, бу дөнья... *Ә. Исхак* тәржемәсе . 124

Билгесез автор

* * * Аһ туктатыр өчен ни эшлэргә?.. *Ә. Исхак* тәржемәсе 124

Томонори

* * * Бәйләү өчен, башта уң һәм сулга...
Ә. Исхак тәржемәсе 125

* * * Күпме генә карасам да... *Ә. Исхак* тәржемәсе 125

Оно-но Комати

* * * Бар нәрсә хәсрәтле... *Ә. Исхак* тәржемәсе 126

* * * Озын була көзгә төн... *Ә. Исхак* тәржемәсе 126

Басё

* * * Жәйге үләннәр!... *Ә. Исхак* тәржемәсе 127

* * * О, усал язмыш! *Ә. Исхак* тәржемәсе 127

Кикаку

* * * Юлчы хәерче!.. *Ә. Исхак* тәржемәсе . 128

* * * Атыгыз таш миңа!.. *Ә. Исхак* тәржемәсе 128

Йсса

* * * Туган илемдә... *Ә. Исхак* тәржемәсе . 129

* * * Менә сандугач!.. *Ә. Исхак* тәржемәсе 129

* * * Тагын кил язга!.. *Ә. Исхак* тәржемәсе 129

* * * Кисәсе агач!.. *Ә. Исхак* тәржемәсе . . 129

Яңа поэзия

Симадзакки Тосон

Кокос чикләвеге. *Ә. Исхак* тәржемәсе . . . 130

Ёсано Теккан

* * * Кем уйлаган... *Ә. Исхак* тәржемәсе . . 131

Ёсано Акико

Куркаклык. *Ә. Исхак* тәржемәсе 132

* * * Яхшымы бу, эллә яман?.. <i>Ә. Исхак</i>	
тәржемәсе	132
* * * Учлап-учлап алсу жимешләрен... <i>Ә. Ис-</i>	
<i>хак</i> тәржемәсе	132
* * * Алсулатып энә офык читең... <i>Ә. Исхак</i>	
тәржемәсе	133
* * * Яшеллеге бетеп килгән.. <i>Ә. Исхак</i>	
тәржемәсе	133
* * * Үрелгәннәр шул кадәрле... <i>Ә. Исхак</i>	
тәржемәсе	133
Гүзәл шәһәр. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	133
Үз юлың. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	134

Ёнада Әйсәку

Көлгә әйләнгән жирдә. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	135
---	-----

Комәцу Митиб

Иң зур оят. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	136
---	-----

Фукагава Мунәтоси

Каршылык көче. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	137
Хиросима. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	137

Оги Исико

Мәжбүри тапшыру аркасында ач калган авыл. <i>Ә. Исхак</i> тәржемәсе	138
--	-----

ГАРӘП ИЛЛӘРЕ

МИСЫР

Мөхәммәд-Әл-Әсмар

Кунак йорты. <i>С. Баттал</i> тәржемәсе	139
---	-----

Хафиз Ибраһим

Хәйлә әфиюны. <i>С. Баттал</i> тәржемәсе	140
--	-----

Фәтхи Кура

Күгәрчен гөлдердәве. <i>С. Баттал</i> тәржемәсе	141
---	-----

Мөҗәһид Гаделманган Мөҗәһид

Байлык. <i>С. Баттал</i> тәржемәсе	142
--	-----

Габделгазиз Сәлам

Житәр, әй күзем! *С. Баттал* тәржемәсе . . . 143

Хөсәен Әт-Тәнтави

Аһ, туган илем! *С. Баттал* тәржемәсе . . . 144

СУРИЯ

Васфи-Әл-Бунни

Ана жыры. *С. Баттал* тәржемәсе 146

Имам-Әт-Тантави

Керфекләр аша. *С. Баттал* тәржемәсе . . . 148

ГЫЙРАК

Габделвәһһаб-Әл-Бәяти

Багдат турында жыр. *С. Баттал* тәржемәсе 149

Шагыйрь туганнарга. *С. Баттал* тәржемәсе 150

Рәшид-Әл-Ясин

Дошман. *С. Баттал* тәржемәсе 152

ЛИВАН

Әсәд Сәед

Туган илем. *Ә. Исхак* тәржемәсе 153

ТУНИС

Мөхәммәд-Әл-Әрус-и-Әл-Мәтари

Жир өне. *С. Баттал* тәржемәсе 155

ИРАН-ТАЖИК ПОЭЗИЯСЕ

БОРЫНГЫ ПОЭЗИЯ

Әбелхәсән Рудәкый

* * * Бар шундыйлар... *М. Ногман* тәрже-
мәсе 158

* * * Күрсә ачны тук кеше... *М. Ногман*
тәржемәсе 158

*** Һәрбер яңа әверелә искелеккә... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	158
*** Шатлыклы бул һәм янып сөй гүзәлене... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	159
*** Бу галәмне урап алган пәрдә аша... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	159
*** Тыңлыйсың, һәркөн хозурланып... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	159
*** Инде күптән кара жирдә... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	159
*** Юк дөньяда зуррак шатлык... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	160
*** Урлагансың син кызыл гөлнең төсен... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	160
*** Акыл күзе белән кара дөньяга син... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	160
*** Ел эчендә бер генә бәйрәм була... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	160
*** Мин сине сөям, гүзәл кыз... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	161
*** Калмады сабырым хәзер... <i>М. Ногман</i> тәржемәсе	161

Шәһид Бәлхи

*** Кайгыдан да төтен чыкса... <i>Х. Туфан</i> тәржемәсе	162
*** Тус шәһәре хәрабәсен карап йөрим... <i>Х. Туфан</i> тәржемәсе	162

Әбу Мансур Дәкыйкый

*** Тотнаксыз син... <i>Х. Туфан</i> тәржемәсе	163
*** Торгын тормыш!.. <i>Х. Туфан</i> тәржемәсе	163

Әбу-Гали Ибне Сина

Робагыйлар. <i>Х. Туфан</i> тәржемәсе	164
---	-----

Әбелхәсән Кисаи

*** Ал гөл — жәннәт бүләге ул .. <i>Х. Туфан</i> тәржемәсе	166
*** Чал чәчләрне кара төскә... <i>Х. Туфан</i> тәржемәсе	166

Насыйр Хөсрәү

Алла белән сөйләшү. *Х. Туфан* тәржемәсе 167

Чинар белән кабак. *Х. Туфан* тәржемәсе . 168

Гомәр Хәйям

Робагыйлар. *Х. Туфан* тәржемәсе 170

Сабир Тирмизи

* * * Дөнья гизеп йөргән чакта... *Х. Туфан*
тәржемәсе 177

* * * Гомер кичерә кайгыртучан хәлдә...
Х. Туфан тәржемәсе 177

Жәлалетдин Руми

Урынсыз бәхәс. *Х. Туфан* тәржемәсе . . . 178

Камал Хужәнди

* * * Еракларда ялгыз яшим... *Х. Туфан*
тәржемәсе 180

Шәмсетдин Хафиз Ширази

* * * Хәтерлә син: дуслар белән бергә мәл-
не... *Х. Туфан* тәржемәсе 181

* * * Монафыйклык тулган... *Х. Туфан* тәр-
жемәсе 182

Насыйр Бохаран

* * * Вак булса да, дошман көчен... *Х. Ту-*
фан тәржемәсе 183

Габдрахман Жами

Беркатлы кеше һәм аның ишәге турындагы
хикәя. *Х. Туфан* тәржемәсе 184

Робагыйлар. *Х. Туфан* тәржемәсе 186

ЯҢА ПОЭЗИЯ

Жәваһири

Ташкын. *М. Ногман* тәржемәсе 188

Жәлә.

Мавзолей. *М. Ногман* тәржемәсе 190

Ихсан Тәбәри

Иран халкы сүзе. *М. Ногман* тәржемәсе . . . 192

ТӨРКИЯ

Назыйм Хикмәт

Минем йөрәгем. *М. Ногман* тәржемәсе . . . 193
Бөдрә таллар. *М. Ногман* тәржемәсе . . . 194
21-1—1924. *М. Ногман* тәржемәсе . . . 195
Провокатор *М. Ногман* тәржемәсе . . . 196

Орхан Вәли

Бар да бушка *Г. Латып* тәржемәсе . . . 198
Юк ул чара. *Г. Латып* тәржемәсе . . . 199

Мәлик Жәүдәт Андай

Ялган. *Г. Латып* тәржемәсе . . . 200
Син хәзинәләр өстендә *Г. Латып* тәржемәсе . . . 200
Каян килгән? *Г. Латып* тәржемәсе . . . 201

Зыя Осман

Куллар. *Г. Латып* тәржемәсе . . . 202

Фәрһад Сылажи

* * * Кем дәресе сөйли... *Ә. Исхак* тәр-
жемәсе . . . 204

МОНГОЛИЯ

Д. Тарва

Иртәнге кояш. *З. Нури* тәржемәсе . . . 205

М. Чимит

Тынычлык кошы. *З. Нури* тәржемәсе . . . 207

Бөгзийн Явуухулан

Ана турында жыр. *З. Нури* тәржемәсе . . . 208

С. Эрдэнэ

Тау башы. *З. Нури* тәржемәсе . . . 209

ИНДОНЕЗИЯ

Хэйрел Энвэр

Соңгы сэгатем житкэч... *З. Нури* тәржемәсе 210

Валуяти

Бэхет тавышы. *З. Нури* тәржемәсе 211

Һади Ратна

Минем соңгы теләгем. *З. Нури* тәржемәсе . 213

БИРМА

Мейта

Тормыш юлы. *Н. Арсланов* тәржемәсе . . . 214

Тан Тин

Нәрсә ул тормыш? *Н. Арсланов* тәржемәсе 216

ВЬЕТНАМ

Ван Као

Минем авылым. *Н. Арсланов* тәржемәсе . . 218

Нгуен Хыу Лан

Мин ефәк сүтәм. *Н. Арсланов* тәржемәсе . . 220

То Хыу

* * * Халык — диңгез кебек... *Н. Арсланов*
тәржемәсе 222

Суан Зьеу

Жил. *Ә. Исхак* тәржемәсе 223

Те Хань

Кавышырбыз, ышанам! *Ә. Исхак* тәржемәсе 224

ӘФГАНСТАН

Бахтани

Һәркемгә киңәшем. *М. Ногман* тәржемәсе . 225

Габдел Рәүф Бенава.

Минем халкым. *М. Ногман* тәржемәсе . . . 226

ВОСТОЧНЫЕ ПОЭТЫ

(на татарском языке)

Художество редакторы *Э. Е. Дьячкова*

Техник редакторы *С. Г. Сагитова*

Корректорлары *И. Х. Уразова, Н. Я. Исмагыйлева*

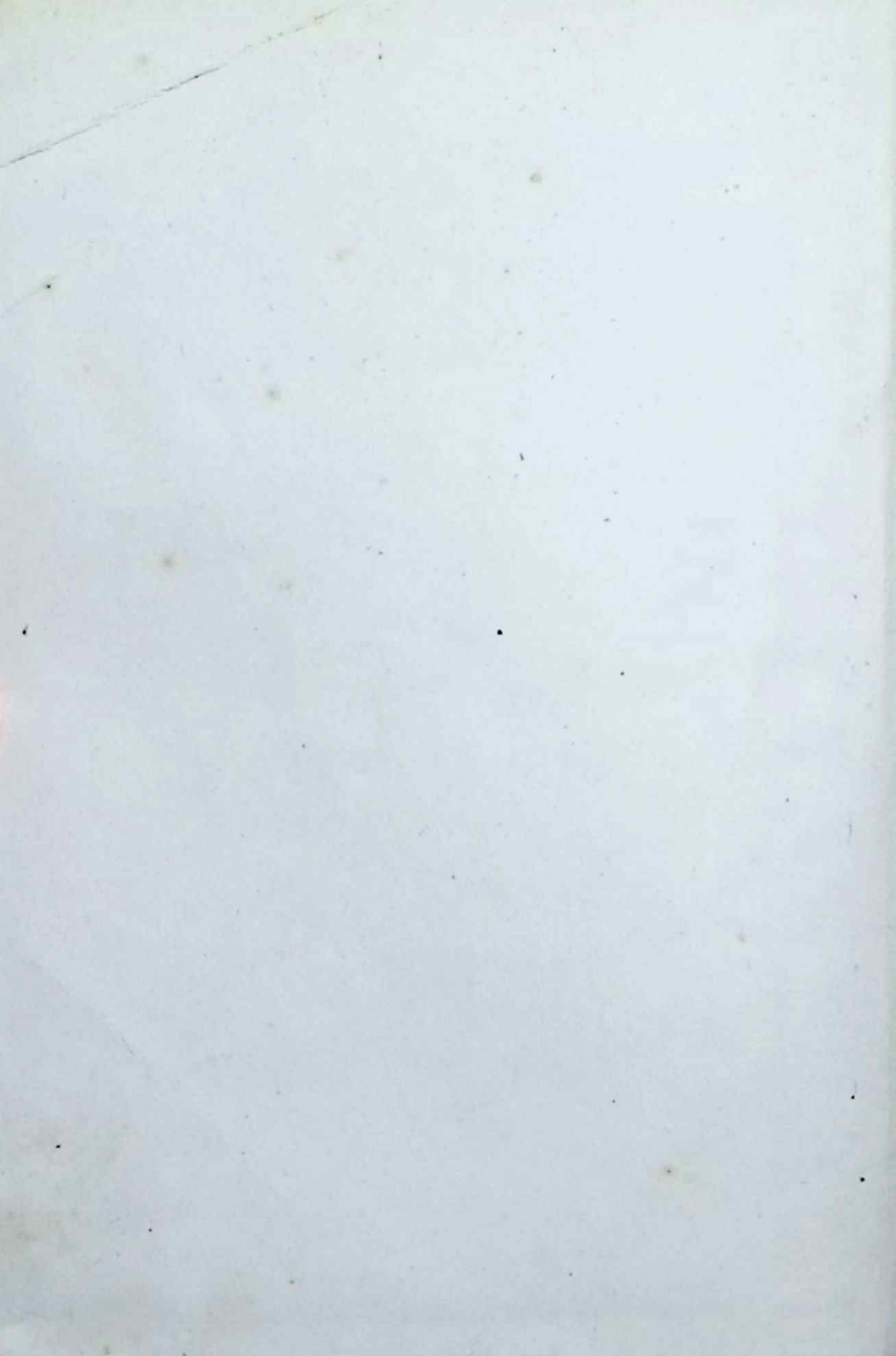
Наборга бирелде 17|IX 1959 ел. Басарга кул куелды 28|X 1959 ел.
ПФ 12.260, Кәгазь форматы 70 X 92 $\frac{1}{2}$. Учет-изд. 6,37 таб. Басма
табак 7,62 (8,92). Табакта 68100 хәреф. Заказ № Б-322. Тираж 3000.
Бәясә 4 сум 20 тиен.

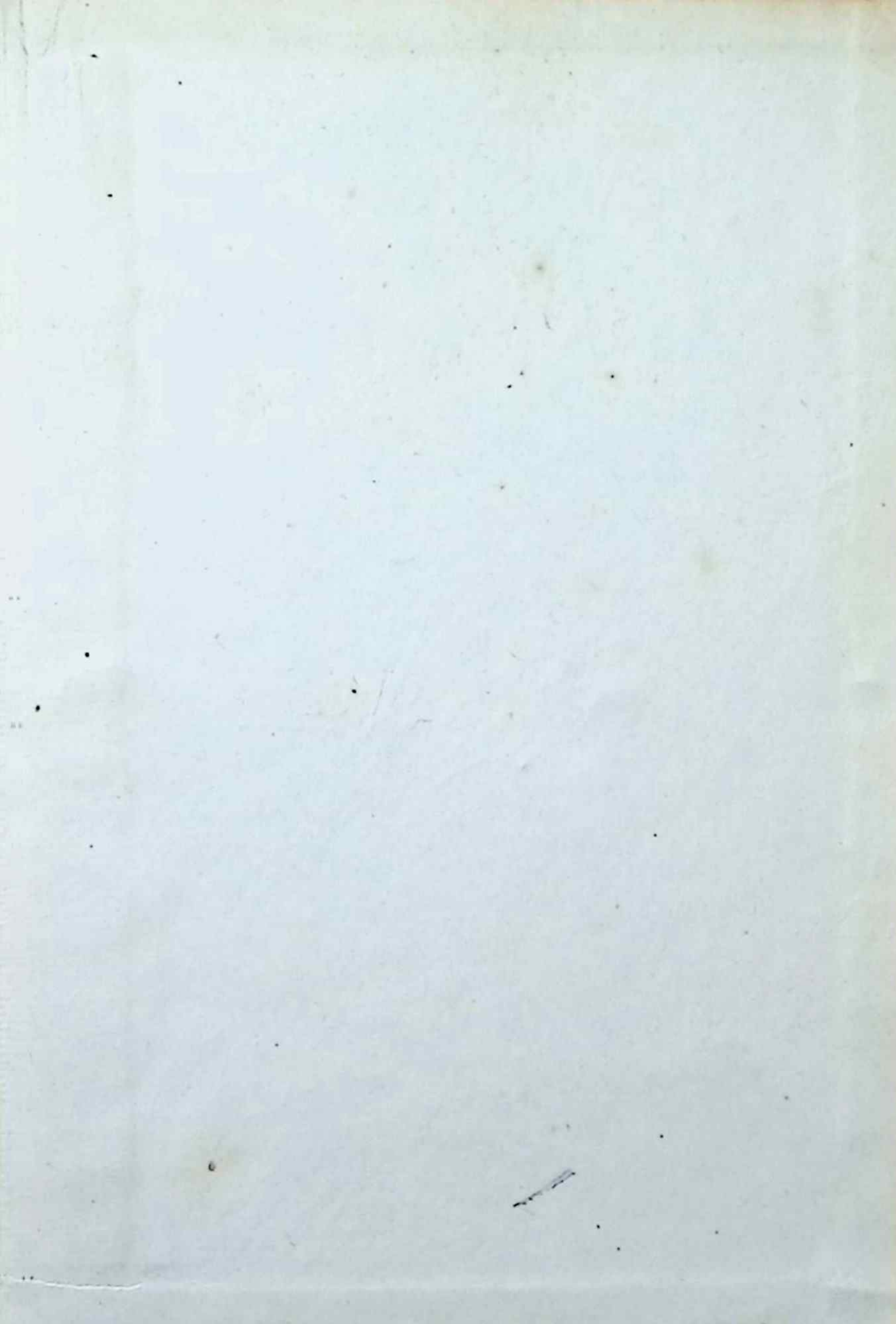
ТАССР Культура министрлыгының Татполиграф типографиясе.
Казан, Миславский ур., йорт № 9.

Т 0 3 0 Т Ү

Ничәнче биттә	Ничәнче юлда	Басылган	Төзәтәп укырга
12	өстән икенче	950 нче еллар	250 нче еллар
24	өстән унынчы	төнне	төнне
82	өстән бишенче	Тузганнан	Тузаннан
88	өстән дүртенче һәм астан		
	икенче	Кәбисә	Кәнисә
91	өстән		
	уникенче	Кәбисә	Кәнисә

Заказ № Б-322

1000 200000